

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему Ефективне управління оборотним капіталом
ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» як передумова його економічної безпеки

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0739-уб
спеціальності 073 Менеджмент
освітньої програми управління фінансово-
економічною безпекою

_____ Ю.Б. Ковальчук _____

Керівник к.е.н., доцент Лепьохін О.В.

Рецензент к.е.н., доцент Бехтер Л.А.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 073 Менеджмент,
освітня програма управління фінансово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Ковальчуку Юрію Борисовичу

1. Тема роботи: Ефективне управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» як передумова його економічної безпеки.
керівник роботи: Лепьохін Олександр Васильович, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 18 червня 2020 року № 810-с.
2. Строк подання студентом роботи: 2 грудня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи: монографічні дослідження, наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, матеріали наукових конференцій, статистичні дані ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): розглянути економічну сутність оборотного капіталу; дослідити особливості управління оборотним капіталом підприємства; систематизувати методику оцінювання ефективності формування та використання оборотного капіталу підприємства; провести комплексне оцінювання ефективності управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»; удосконалити методику аналізу ефективності управління оборотним капіталом на підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»; надати рекомендації щодо удосконалення системи управління оборотним капіталом на підприємстві.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 17 рис., 24 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Лепьохін О.В., доцент	13.07.2020 р.	20.08.2020 р.
2	Лепьохін О.В., доцент	21.08.2020 р.	01.10.2020 р.
3	Лепьохін О.В., доцент	02.10.2020р.	13.11.2020 р.

7. Дата видачі завдання: 18 червня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	18.06.2020 р. – 30.06.2020 р.	виконано
2.	Виконання вступу	01.07.2020 р. – 12.07.2020 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	13.07.2020 р. – 20.08.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	21.08.2020 р. – 01.10.2020 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	02.10.2020 р. – 13.11.2020 р.	виконано
6.	Формування висновків	14.11.2020 р. – 23.11.2020 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	24.11.2020 р. – 30.11.2020 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	02.12.2020 р.	виконано

Студент _____ Ю.Б. Ковальчук
(підпис) (ініціали та прізвище)Керівник роботи _____ О.В. Лепьохін
(підпис) (ініціали та прізвище)**Нормоконтроль пройдено**Нормоконтролер _____ Л.А. Бехтер
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 106 с., 17 рис., 24 табл., 73 джерела, 2 додатки.

Об'єктом дослідження є процеси управління формуванням та використанням оборотного капіталу на підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади формування ефективної системи управління оборотним капіталом підприємств.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розвиток теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи управління оборотним капіталом на підприємствах.

Методи дослідження: логічного узагальнення, дедуктивний, фінансово-економічного та статистичного аналізу, табличний, графічний.

Одержані результати та їх новизна: удосконалено методику оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства з рахунок використання інтегрального показника, що характеризується певною множиною характеристик, які досить взаємопов'язані та при цьому майже завжди вимірюються в різних одиницях.

Сформульовані в кваліфікаційній роботі магістра теоретичні узагальнення та практичні рекомендації можуть бути застосовані на підприємствах з метою підвищення ефективності формування та використання оборотного капіталу.

**АКТИВИ, ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ, ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК
ЛІКВІДНІСТЬ, ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ**

SUMMARY

Qualifying work: 106 pp., 17 fig., 24 tab., 73 references, 2 annex.

The object of the study are the processes of management of the formation and use of working capital at the of LLC «AGROMET-PLUS».

The subject of research is the theoretical, methodological and practical principles of forming an effective system of working capital management of enterprises.

The purpose of the master's qualification work is the development of theoretical and methodological provisions and the development of practical recommendations for the formation of an effective system of working capital management in enterprises.

Research methods: The theoretical and methodological basis of the study are the works of domestic and foreign scientists in the field of working capital management. The following methods are used in the work: logical generalization – for generalization of scientific experience on the researched problems and teaching of sequence of provisions of qualifying work; deductive – to study the theoretical aspects of working capital management; financial-economic and statistical analysis, tabular, graphical – in the process of assessing the effectiveness of working capital management of the studied enterprise; system approach – in the development of a working capital management mechanism and recommendations for the formation of an effective policy for the management of individual components of current assets.

The obtained results and their novelty: improved the method of assessing the effectiveness of working capital management of the enterprise through the use of an integrated indicator, characterized by a set of characteristics that are quite interrelated and are almost always measured in different units; the working capital management policy of the enterprise has been improved, which provides for the application of a structural-logical algorithm of successive stages, which will allow to evaluate the working capital management policy and increase the efficiency of its use.

Theoretical generalizations and practical recommendations formulated in the master's qualification work can be applied at the enterprises for the purpose of increase of efficiency of formation and use of the working capital.

ASSETS, BUSINESS ACTIVITY, INTEGRATED LIQUIDITY, CURRENT CAPITAL

ЗМІСТ

ВСТУП	8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	11
1.2 Економічна сутність оборотного капіталу підприємства	11
1.2 Особливості управління оборотним капіталом підприємства	22
1.3 Методичні підходи до оцінювання ефективності формування та використання оборотного капіталу підприємства	34
Висновки до розділу 1	42
2 ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».....	44
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	44
2.2 Аналіз формування складу та структури оборотного капіталу підприємства.....	51
2.3 Аналіз основних показників ефективності використання оборотного капіталу підприємства	60
Висновки до розділу 2	73
3 УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»	76
3.1 Формування діагностичного інструментарію оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства	76
3.2 Удосконалення політики управління оборотним капіталом підприємства	83
Висновки до розділу 3	92
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

Одним із пріоритетних завдань будь-якого підприємства є забезпечення раціонального використання оборотного капіталу та його оптимізація, що дозволяє здійснювати безперервний процес виробництва. Відповідно, одна із головних проблем політики управління оборотним капіталом є визначення необхідного їх обсягу та оптимального складу, який здатний забезпечити безперебійність виробничого процесу та, водночас, максимальний рівень ефективності використання коштів, що авансовані в активи.

Достатність основного та оборотного капіталу є одними із вимог щодо критеріїв забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Капітал є основною складовою для формування та стійкого розвитку підприємства, забезпечуючи у процесі використання інтереси працівників, власників та держави. Суб'єкти господарювання здійснюючи свою фінансово-господарську діяльність, мають володіти визначеним капіталом, тобто певним обсягом матеріальних цінностей, фінансових ресурсів, які би забезпечували його діяльність та відповідний рівень економічної безпеки.

Підвищуючи ефективність використання оборотного капіталу та профінансованих за його рахунок різних складових частин оборотних активів, підприємства можуть суттєво впливати на загальні показники своєї фінансово-господарської діяльності – рентабельності, ділової активності, ліквідності та платоспроможності, стимулювати зростання обсягу чистого прибутку та тієї його частини, яка капіталізується та спрямовується на поповнення власного капіталу, що в кінцевому рахунку, сприятиме зростанню рівня фінансової стійкості та забезпеченню фінансово-економічної безпеки підприємства.

Значний внесок у дослідження проблеми управління оборотним капіталом зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені: А. Сміт, Е. Р. Брікхейм, І. О. Бланк, Ю. А. Арутюнов, О. Б. Ватченко, Т. Демченко, В. В. Ковальов, К. В. Ізмайлова, О. П. Пархоменко, Е. С. Стоянова, Р. Н. Холт, А. Шеремет та

ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, що освітлюють окремі аспекти проблем формування та використання оборотного капіталу, дослідження цього процесу, його сутності, особливостей, факторів, що впливають на ефективність його використання підприємствами вимагають подальших досліджень.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розвиток теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи управління оборотним капіталом на підприємствах.

Виходячи з цієї мети, були розроблені такі основні задачі дослідження:

- розглянуто економічну сутність оборотного капіталу;
- досліджено особливості управління оборотним капіталом підприємства;
- систематизовано методика оцінки ефективності формування та використання оборотного капіталу підприємства;
- проведено комплексне оцінювання ефективності управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»;
- удосконалено методика аналізу ефективності управління оборотним капіталом на ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»;
- надано рекомендації щодо удосконалення системи управління оборотним капіталом на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процеси управління формуванням та використанням оборотного капіталу на підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади формування ефективної системи управління оборотним капіталом підприємств.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі управління оборотним капіталом. У роботі використані методи: логічного узагальнення – для узагальнення наукового досвіду з досліджуваної проблематики й викладання послідовності положень кваліфікаційної роботи; дедуктивний – для дослідження теоретичних аспектів управління оборотним капіталом; фінансово-економічного та статистичного аналізу, табличний, графічний – у процесі

оцінювання ефективності управління оборотним капіталом досліджуваного підприємства; системний підхід – при розробці механізму управління оборотним капіталом та рекомендацій щодо формування ефективної політики управління окремими складовими оборотних активів.

Інформаційною базою дослідження є монографічні дослідження, наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, матеріали наукових конференцій, статистичні дані ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», результати власних досліджень та проведеного аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів визначається такими основними положеннями: удосконалено

– методику оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства з рахунок використання інтегрального показника, що характеризується певною множиною характеристик, які досить взаємопов'язані та при цьому майже завжди вимірюються в різних одиницях.

– політику управління оборотним капіталом підприємства, що передбачає застосування структурно-логічного алгоритму послідовних етапів, що дозволить провести оцінювання політики управління оборотним капіталом та підвищити ефективність його використання.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати та рекомендації являють собою методичну базу забезпечення ефективної системи управління оборотним капіталом підприємства. Основні положення кваліфікаційної роботи доведені до рівня методичних розробок і рекомендацій, можуть бути використані в практиці підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження надруковано у збірнику матеріалів XV Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 2020 р.).

За результатами дослідження подано до друку статтю у збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність оборотного капіталу підприємства

Особливості сучасного розвитку національної економіки характеризується суттєвим рівнем невизначеності і ризику та відповідно зумовлюють необхідність дослідження економічної безпеки підприємства, забезпечення якої є необхідною умовою не тільки економічного зростання підприємства, але й подальшого його функціонування. Максимальне досягнення вирішення поточних проблемних питань вітчизняних підприємств є обов'язковою умовою їх довгострокового розвитку [56].

Взаємозв'язок структури капіталу підприємства з його економічною безпекою полягає в тому, що надання переваги тому чи іншому джерелу фінансування впливає на поточний і майбутній фінансовий стан підприємства. Це пояснюється тим, що використання тільки власного капіталу забезпечує абсолютну фінансову стійкість, але обмежує темпи економічного розвитку, оскільки не дозволяючи формування додаткового обсягу активів у періоди сприятливої ринкової кон'юнктури і не використовує в повній мірі фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал [33].

Достатність основного та оборотного капіталу є одними із вимог щодо критеріїв забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Капітал є основною складовою для формування та стійкого розвитку підприємства, забезпечуючи у процесі використання інтереси працівників, власників та держави. Суб'єкти господарювання здійснюючи свою фінансово-господарську діяльність, мають володіти визначеним капіталом, тобто певним обсягом матеріальних цінностей, фінансових ресурсів, які би забезпечували його діяльність та відповідний рівень економічної безпеки [44].

Однією із найважливіших завдань в системі управління фінансово-

економічною безпекою будь-якого підприємства є формування оптимальної вертикальної і горизонтальної структури активів і капіталу. Принципове значення має співвідношення між основним та оборотним капіталом, власним та позиковим, оскільки визначає стратегію фінансування структурних елементів активів підприємства за рахунок різних джерел фінансових ресурсів.

Проблеми щодо формування, фінансування, ефективності використання та управління оборотним капіталом підприємств розглядаються вченими-економістами протягом більш ніж трьохсот років. Разом з тим, багато питань на методологічному й практичному рівні залишаються дослідженими явно недостатньо. Найчастіше такі категорії як «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти» і «оборотні активи» вважаються ідентичними. У зв'язку із цим вивчення питань управління оборотним капіталом суб'єктів господарювання, вважаємо за необхідне розпочати з визначення економічної сутності даної категорії [26].

В основі поділу капіталу на основний і оборотний лежить його здатність переносити свою вартість на продукт виробництва. Основний капітал протягом періоду його використання за допомогою механізму амортизації переноситься на продукт частинами. Оборотний капітал повністю переносить свою вартість на вартість виробленої продукції протягом одного циклу виробництва [18].

Термін «оборотний капітал» походить від англійського поняття «circulating capital». Для української економіки термін «оборотний капітал» є відносно новим, більш звичним і застосованим є термін «оборотні активи», «поточні активи», «оборотні кошти» [34].

Оборотний капітал – можна розглядати як предмет праці у грошовому еквіваленті, що існує на всіх стадіях кругообігу та який споживається в процесі одного операційного циклу і цілком переносить свою вартість на створений продукт під час виробництва. Поняття «оборотний капітал» складається з двох понять «оборотний» і «капітал». Для надання характеристики поняттю «оборотний капітал» доцільно дослідити цю категорію даючи пояснення його складовим елементам [32].

Так, слід розглянути, що собою представляє поняття «капітал», який за своєю сутністю є досить багатогранною категорією.

Вперше трактування поняття «капітал» надав засновник класичної англійської школи політекономії А. Сміт, який запропонував розуміти його як «сукупності тих запасів, від яких очікується одержання прибутку та які використовуються для подальшого виробництва продукції» [34].

Т. В. Дробошевська, Л. М. Фільштейн, дають таке визначення капіталу – це частина фінансових ресурсів, що введена підприємством в обіг і приносить доходи від цього обігу [19].

П. В. Круш та Д. О. Мастюк в своєму дослідженні, узагальнюючи поняття «капітал», трактують його як таке багатство, що створюється відповідною працею та використовується в подальшому виробництві товарів, послуг і приносить дохід його власникові. Таким чином, головною особливістю капіталу є процес його обігу з метою одержання прибутку [34].

Т. В. Дробошевська, Л. М. Фільштейн вказують на те, що ряд науковців капіталом вважають всі активи й джерела їхнього формування, у той час як у чисто економічному аспекті капітал – це реальне майно, тобто засоби виробництва та предмети праці. Завдяки такому розмежуванню, у літературі по економіці категорія «оборотний капітал» стала тотожною категорії «оборотні виробничі фонди», а в літературі по фінансам – тотожною всім «оборотним коштам». Тобто мова йде про здатність оборотного капіталу швидко трансформуватися в грошові засоби, не виділяючи ні матеріально-речову складову, ні вартісну [19].

Н. Л. Марусяк, на підставі дослідження літературних джерел, відзначає, що первісною формою оборотного капіталу є грошова форма, що вкладається у виробничі запаси, переходячи із сфери обігу в сферу виробництва [37].

Ряд дослідників вживають також поняття «оборотні виробничі фонди» та «фонди обігу». Це пов'язано з тим, що в умовах товарно-грошових відносин матеріальні засоби підприємства виступають не лише в натуральній, але й у вартісній формі: «... предмети праці в грошовій формі складають виробничі

оборотні фонди. До них на промислових підприємствах відносяться: сировина, матеріали, паливо, запаси, частини та інші матеріальні цінності» [15, 25, 38].

Значить, головною особливістю оборотного капіталу є процес його обігу з метою одержання прибутку [29].

Важливим в дослідженні сутності оборотного капіталу є окреслення певних ознак, які виявляють ті особливості економічної категорії, що визначають поняття «оборотний капітал» підприємства.

Н. Л. Марусяк наголошує, що кругообіг та форми участі оборотного капіталу в економічній діяльності підприємства дають підстави класифікувати його за такими ознаками [36]:

– залежно від функціонального призначення розрізняють оборотний капітал у сферах виробництва, обігу та інвестицій;

– залежно від участі оборотного капіталу в економічному процесі його трансформаційна форма представлена виробничими запасами, запасами незавершеного виробництва, готовою продукцією, дебіторською заборгованістю, поточними фінансовими інвестиціями, грошовими ресурсами; залежно від ступеня ліквідності оборотний капітал виступає у формі високоліквідних, середньоліквідних, низьколіквідних оборотних активів; залежно від фінансового ризику оборотний капітал формує групи високоризикованих, середньо ризикованих та низькоризикованих оборотних активів; в залежності від рівня варіювання у безперервному технологічному процесі оборотний капітал є постійним та змінним.

Така систематизація оборотного капіталу а різними ознаками дає змогу розкрити його економічну сутність, особливості формування та використання у реальному секторі економіки. В своїх дослідження ряд авторів пропонують різні підходи до визначення сутності оборотного капіталу, поділ його на різновиди за ознаками.

На підставі розглянутих підходів до визначення сутності поняття «оборотний капітал» можна узагальнити основні ознаки оборотного капіталу (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Узагальнення ознак оборотного капіталу

Автор	Ознака	Зміст оборотного капіталу за ознакою
Н. Л. Марусяк [36]	Залежно від функціонального призначення	Розрізняють оборотний капітал у сферах виробництва, обігу та інвестицій залежно від участі оборотного капіталу в економічному процесі
	Залежно від участі оборотного капіталу в економічному процесі	Представлені: виробничими запасами, запасами незавершеного виробництва, готової продукції, дебіторською заборгованістю, поточними фінансовими інвестиціями, грошовими ресурсами.
	В залежності від рівня варіювання у безперервному технологічному процесі	Є постійним та змінним.
	Залежно від фінансового ризику	Формує групи високоризикованих, середньоризикованих та низькоризикованих оборотних активів.
	Залежно від ступеня ліквідності	Виступає у формі високоліквідних, середньоліквідних, низьколіквідних оборотних активів
К. С. Сурніна [55]	За видами	Сировина, матеріали, напівфабрикати; готова продукція; дебіторська заборгованість; грошові кошти та їх еквіваленти; та ін.
	За характером участі в операційному процесі	Оборотні активи, які обслуговують виробничий цикл підприємства; оборотні активи, які обслуговують інвестиційну діяльність господарського товариства; оборотні активи, які обслуговують фінансовий цикл господарського товариства.
	За ліквідністю	Високоліквідні; швидколіквідні; низьколіквідні.
	За джерелами формування	Зовнішні; внутрішні.
	За кругообігом	Початкові; функціонуючі; накопичені
	За правом власності	Власні; позичені.
	За принципом нормування	Нормовані; ненормовані.
	За ступенем ризику	Мінімальний; малий; середній; високий.

Існування значної кількості ознак, які розглядаються як специфічні особливості оборотного капіталу лише підтверджує складність цієї категорії, яка потребує спеціальних підходів до її оцінки та обґрунтування відповідних методів до управління оборотним капіталом підприємства. Основною метою ефективного управління оборотним капіталом підприємства є забезпечення прибутковості та стійкого фінансового стану підприємства. Стосовно

оборотного капіталу, в економічній літературі існує значна кількість трактування цього поняття [36].

Н. Ю. Соломіна відмічає, що сутність оборотного капіталу залежить від обраного підходу до надання такого визначення, серед яких можна виділити такі: визначення оборотного капіталу як противаги основному капіталу; визначення оборотного капіталу з позиції напрямків використання капіталу; визначення оборотного капіталу з позиції вартісної оцінки капіталу та його грошового вираження; визначення оборотного капіталу за критеріями ліквідності; визначення оборотного капіталу за особливістю участі у виробничому, операційному та фінансовому циклах; визначення оборотного капіталу за способом перенесення вартості на вироблений продукт; визначення оборотного капіталу за параметрами кругообігу тощо [50].

Р. В. Фроленко в своєму дослідженні запропонував виділяти такі підходи до тлумачення сутності оборотного капіталу [59]:

- оборотний капітал як грошові кошти, авансовані для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу;
- оборотний капітал як мобільні активи, які використовуються і реалізуються підприємством впродовж року або операційного циклу;
- оборотний капітал як авансована вартість.

Враховуючи перелічені підходи до трактування сутності оборотного капіталу розглянемо цю категорію за різними авторами (табл. 1.2).

Можна виділити два види функцій. Перший, що використовуються при реалізації процесу управління як специфічної діяльності, а другий вид функцій – це ті, що характерні для кожній економічній категорії.

На основі проведеного аналізу та узагальнення існуючих підходів до визначення категорії оборотний капітал можна зробити висновок, що оборотний капітал підприємства представляє собою вартість, авансовану у виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, інші оборотні активи, яка набуває форми грошових коштів та дебіторської заборгованості (коштів в розрахунках), й, таким чином, забезпечуючи одночасно як процес

виробництва, так і процес реалізації продукції, створює їх єдність та підтримує безперебійну роботу підприємства.

Таблиця 1.2 – Підходи до визначення категорії «оборотний капітал» підприємства

Джерело	Характеристика поняття «оборотний капітал»	Ключові слова
Л. В. Пельтек, С. М. Писаренко [43, с. 44]	Грошові ресурси або група мобільних активів підприємства, із періодом використання до одного року, які безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня ліквідності повинні забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями.	Грошові ресурси.
Р. С. Сорока [52, с. 217]	Фінансові ресурси підприємств, які інвестуються ними на формування оборотних активів з метою отримання прибутку.	Фінансові ресурси підприємств.
А. М. Поддєрьогін [11, с. 189]	Кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку	Кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу
Г. М. Азаренкова [1, с. 126]	Оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва і реалізації виготовленої продукції та які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції	Грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва.
Т. В. Дробошевська, Л. М. Фільштейн [19, с. 205]	Грошові кошти, вкладені в оборотні засоби і засоби обігу для того, щоб забезпечити процес виробництва й реалізації продукції і за сприятливих умов отримати прибуток.	Грошові кошти, вкладені в оборотні засоби і засоби обігу для забезпечення процесу виробництва й реалізації продукції.
С. М. Гоцуляк [15, с. 40]	Сукупність економічних відносин, пов'язаних з формування та використанням фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення ефективності та безперервності функціонування підприємства у короткостроковому періоді.	Сукупність економічних відносин.

Відзначимо також, що проведений аналіз дозволяє зробити висновок щодо того, що більшість авторів ототожнюють поняття «оборотний капітал» та «оборотні засоби», розглядаючи їх як джерела формування оборотних активів. Поняття «оборотні активи» та «оборотний капітал» є самостійними

економічними категоріями, які тісно взаємозалежні одна від одної, а саме, спочатку оборотний капітал є інвестицією (джерелом формування), яка має бути десь розміщеною (авансованою). При цьому оборотні активи є відображенням розміщення авансованого у процес господарської діяльності капіталу підприємства. Оборотний капітал, будучи джерелом авансування, формує оборотні активи, які згодом повертають авансований капітал, забезпечуючи кругообіг капіталу. Оборотний капітал умовно перестає існувати як капітал після закінчення кожного операційного циклу, виконуючи свою роль у процесі виробництва та відтворюючись завдяки продажу виготовленої продукції та після погашення дебіторської заборгованості [21].

Оборотні активи та оборотний капітал відновлюють одне одного, забезпечуючи безперервність господарських процесів. Головне призначення оборотного капіталу полягає в інвестуванні вартості в складові оборотних активів для забезпечення здійснення операційної господарської діяльності (рис. 1.1).

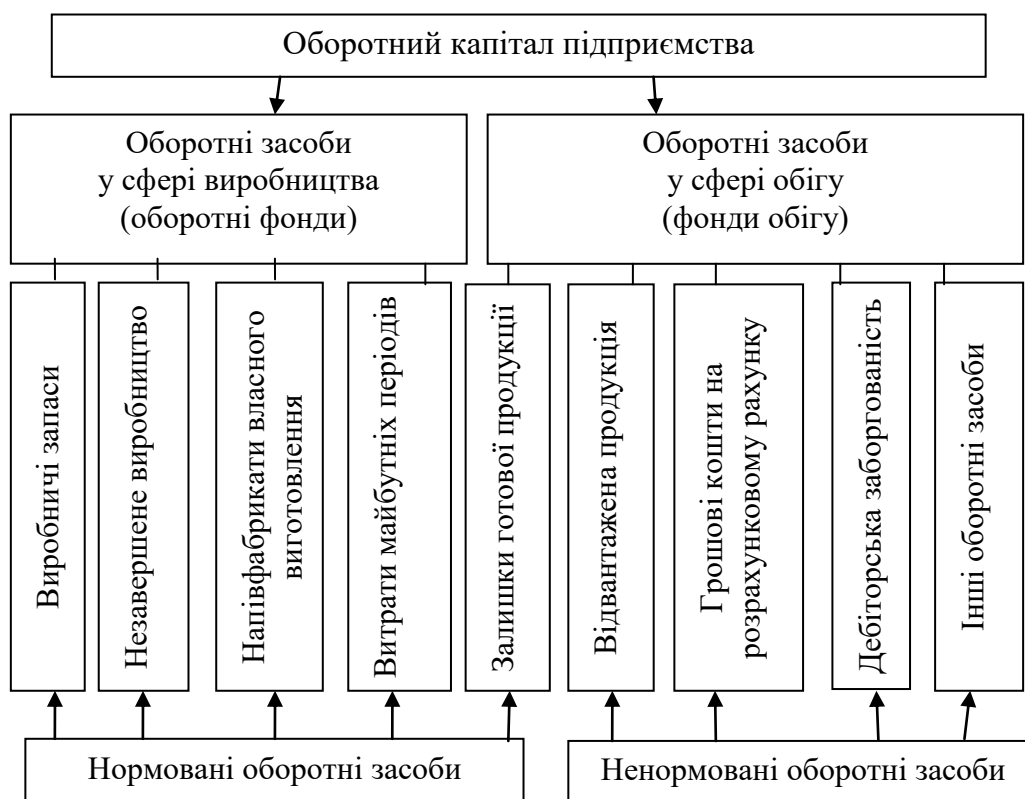

Рисунок 1.1 – Речовий склад оборотного капіталу підприємства [11]

При цьому оборотні активи характеризують речовий склад активів для обслуговування операційної господарської діяльності. Своєю чергою, оборотні кошти, які є найбільш ліквідними ресурсами, перебуваючи у грошовій формі, не беруть безпосередньої участі у процесі виробництва. Вони здійснюють обслуговування кругообігу капіталу та об'єднують процеси виробництва і збуту виготовленої продукції [13].

Оборотні фонди являють собою частину засобів виробництва, які беруть участь в одному виробничому циклі, при цьому переносять усю свою вартість на вартість готової продукції і змінюють свою натуральну форму. Фонди обігу характеризують частину оборотних засобів у вигляді товарно-матеріальних цінностей та грошових коштів підприємства, які функціонують у сфері обігу, забезпечуючи безперервність процесу виробництва. Таким чином, оборотні фонди обслуговують сферу виробництва, а фонди обігу – сферу обігу [8].

Співвідношення між зазначеними групами у загальній їх вартості характеризує структуру оборотних активів (речову структуру оборотного капіталу). Ця структура тим прогресивніша, чим більша частина оборотного капіталу зайнято у сфері виробництва. При цьому його перебування у сфері обігу – лише необхідна умова безперервності процесу відтворення.

Наступним кроком вважаємо за доцільне звернути увагу на джерела формування оборотного капіталу (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Джерела формування оборотного капіталу підприємства [16]

Таким чином, оборотний капітал підприємства формується з різних джерел, до яких належать власні та прирівняні до них кошти та позичені кошти.

Власні кошти відіграють головну роль в організації кругообігу фондів, тому що підприємства, що працюють на основі комерційного розрахунку, повинні мати визначену майнову й оперативну самостійність для того, щоб вести справу рентабельно і нести відповідальність за прийняті рішення [22].

Формування оборотного капіталу приходить у момент організації підприємства, коли створюється його статутний фонд. Джерелом формування в цьому випадку служать інвестиційні кошти засновників підприємства.

У процесі роботи джерелом поповнення оборотного капіталу є отриманий прибуток, а також прирівняні до власних коштів так звані стійкі пасиви. Так, стійкі пасиви – це засоби, які юридично не належать підприємству, але постійно використовуються ним у господарському обігу. Такі кошти служать джерелом формування оборотних засобів у сумі їхнього мінімального залишку [31].

Важливим в управлінні підприємством і зокрема, що стосується управління оборотним капіталом підприємства, провідну роль відіграють функції та принципи. В цілому функції управління поділяються на основні до яких належать: планування, прогнозування, аналіз, контроль, організація і мотивація.

Функції, що характеризують таку економічну категорію, як «капітал» називають наступні: стартова, гарантійна, захисна, регулююча та репрезентуюча [23].

Т. В. Дробошевськ і Л. М. Фільштейн вказують, що сутність оборотного капіталу, як і кожної економічної категорії, найбільш повно виражається в його функціях. Ці два автори посилаючись в своєму дослідженні на І. Зятковського та Г. Кірейцева, вважають, що специфічною функцією оборотного капіталу є розрахункова функція і також відтворювальна [19].

І. А. Бланк виділяє дві функції оборотного капіталу: виробничу і платіжно-розрахункову [9].

Основні функції, що притаманні капіталу в загалі, на наш погляд, також характерні й для оборотного капіталу підприємства. До основних функцій капіталу відносять: стартову, гарантійну, захисну, регулювання, соціальна [41].

Так, стартова функція – що виступає початком господарської діяльності підприємства не може бути реалізована без залучення оборотного капіталу. Зрозуміло, що при наявності лише основних фондів, але при відсутності оборотного капіталу неможливо розпочати господарську діяльність.

Гарантійна функція повністю відповідає призначенню оборотного капіталу, який також є гарантом ефективної діяльності підприємства та є предметом аналізу кредиторів підприємства.

Захисна функція – для оборотного капіталу є дійсно важливою, оскільки основні фонди можуть бути орендовані, а оборотний капітал повинен бути в наявності і брати участь у створенні продукту підприємства та отриманні прибутку.

Функція регулювання трактується як ступінь довіри до підприємства з боку кредиторів, інвесторів, клієнтів та інших контрагентів. Оцінка ступеню довіри неможлива без врахування оборотного капіталу.

Спеціальні функції, що обґрунтовані різними авторами [34, 42]: розрахункова, відтворювальна, виробнича, платіжно-розрахункова найбільш повно і конкретно відповідають сутності оборотного капіталу.

Таким чином, здійснення фінансового забезпечення підприємств зумовлює об'єктивну необхідність вибору реальних або фінансових активів для вкладення капіталу. Частина капіталу, що інвестується у створення майнових цінностей, споживаних однократно, створених завдяки авансуванню грошових і прирівняних до них засобів, які обслуговують господарський процес і повністю використовуються протягом одного виробничого циклу є оборотним капіталом.

Таким чином, основу діяльності сучасних підприємств становить оборотний капітал, який дозволяє їм функціонувати з особливостями, що визначаються видом діяльності.

1.2 Особливості управління оборотним капіталом підприємства

В умовах ринкової економіки особливого значення набувають питання ефективного управління оборотним капіталом, що пов'язане з фінансовим менеджментом підприємства, адже обґрунтована й виважена політика управління оборотним капіталом формує ідеологію управління фінансами, орієнтовану на реалізацію заходів, що спрямовані на підвищення ефективності їх використання, а, в окремому випадку – на збільшення їх вартості і вартості бізнесу у цілому. Таким чином, раціональна політика управління оборотним капіталом створює необхідні умови для ефективної виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства [20].

Найбільш цілісне визначення сутності управління оборотним капіталом можна дати, ознайомившись з роботами відомого науковця І.О.Бланка, за яким управління оборотним капіталом являє собою систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із встановленням оптимальних параметрів його обсягу і структури, задоволенням потреб підприємства в окремих його видах та залученням з різних джерел і в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства, забезпеченням умов оптимізації процесу його обертання [8].

Головна мета управління оборотним капіталом полягає у забезпеченні безперервності та ефективності господарської діяльності підприємства. Досягнення цієї мети припускає вирішення завдань [39]: обґрунтоване визначення потреби підприємства в оборотному капіталі; формування оптимального складу і структури оборотних активів; формування складу і раціоналізація структури джерел фінансування оборотного капіталу; максимізація ефективності використання оборотного капіталу в діяльності підприємства.

Відзначимо, що в галузі формування оборотного капіталу промислових підприємств існує ряд ризиків, які слід обов'язково враховувати [40]:

1. Ризик втрати ліквідності, зумовлений обсягом і структурою оборотного капіталу. Він потенційно несе в собі такі явища: недостатність коштів для

забезпечення виробничої діяльності операційними активами та виконання зобов'язань, що може стати причиною банкрутства [27].

2. Ризик зупинки виробництва або скорочення обсягів діяльності. Основними факторами при цьому виступають наявність залежалої готової продукції на складах підприємства, відсутність розвинутої мережі збуту продукції, недостатність виробничих запасів або їхня невідповідність нормам технологічного процесу, відсутність замовлень з боку споживачів внаслідок недостатньої конкурентоспроможності продукції [10].

3. Ризик зниження ринкової вартості підприємства. Незважаючи на те, що в теорії фінансового менеджменту оборотний капітал приносить менший прибуток у порівнянні з необоротним, його вплив на формування ринкової вартості підприємства є більш значимим. Так, наявність залежалих товарів, завищеного обсягу сировини й матеріалів приводить до утворення зайвих оборотних активів, що хоч і збільшує балансову вартість майна промислового підприємства, але знижує його ринкову вартість. Недостатність вільного оборотного капіталу або його незбалансованість у часі є причиною зростання кредиторської заборгованості, що також знижує ринкову вартість підприємства [6].

4. Ризик нездатності фінансування. Дебіторська заборгованість, особливо прострочена, наявність залежалих виробничих запасів вимагають відповідних джерел покриття, у якості яких виступають короткострокова й довгострокова кредиторська заборгованість. У свою чергу, наявність у підприємства високої частки позикових джерел фінансування підвищує ризики втрати ліквідності або зниження рентабельності [5].

Таким чином, політика формування оборотного капіталу підприємства повинна забезпечувати пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективністю функціонування та розвитку підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища господарювання. Для досягнення зазначеного компромісу в теорії фінансового менеджменту розроблений ряд моделей фінансування оборотного капіталу.

Ю. Бригхем описав наступні три варіанти політики формування

оборотного капіталу підприємства [67]:

1. «Спокійна», за якої має місце відносно великий рівень виробничих запасів, дебіторської заборгованості й грошових коштів. Вона пов'язана з мінімальним рівнем ризику та прибутку. Необхідно відзначити, що дана стратегія лише тоді буде забезпечувати мінімальний рівень ризику, якщо у підприємства буде відсутня прострочена (сумнівна) дебіторська заборгованість (або буде мінімальною), виробничі запаси будуть із середнім рівнем ліквідності, а їх нормативне значення визначатися на основі науково-обґрунтованих підходів. При цьому підприємство повинно мати гарні перспективи розвитку.

2. «Стримуюча», за якої рівень оборотного капіталу зведений до мінімуму. Здатна принести найбільший прибуток, але й є найбільш ризикованою, адже призводить до суттєвого зниження рівня ліквідності підприємства. Мінімізація оборотного капіталу повинна здійснюватися за рахунок удосконалення процесу нормування виробничих запасів, ефективного управління портфелем замовлень, повної оплати відвантаженої продукції, що є досить проблематичним в умовах перенасиченості товарного ринку й кризи платіжної дисципліни суб'єктів господарювання, збалансованості грошових потоків від операційної, інвестиційної й фінансової діяльності, а також ефективного інвестування тимчасово вільних коштів.

3. «Помірна», що представляє собою середній варіант. Вважаємо за доцільне, у сучасних умовах господарювання промислових підприємств України використовувати даний підхід. При цьому він повинен бути спрямований на прискорення оборотності оборотних активів за рахунок удосконалення процесу нормування виробничих запасів, збільшення виручки від реалізації продукції, а також ефективного управління високоліквідними активами та їхніми потоками.

Підкреслимо, що з огляду на те, що оборотні активи підприємства вимагають відповідних джерел фінансування, їх необхідно розглядати одночасно з поточними пасивами. У цьому зв'язку особливий інтерес представляють дослідження в яких розглядається політику комплексного

оперативного управління поточними активами й поточними пасивами [58]. Її суть складається, з одного боку, у визначенні достатнього рівня й раціональної структури поточних активів, з іншого боку – у визначенні величини й структури джерел їхнього фінансування.

Залежно від величини питомої ваги оборотних активів у загальній вартості активів виділяють три типи політики формування [67]. Це «агресивна» політика, що характеризується високою питомою вагою оборотних активів; «консервативна», основною ознакою якої є стримування росту й низький рівень оборотних активів; а також «помірна», що представляє собою компромісний варіант (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Характеристика основних видів політики управління оборотними активами [67]

Вид політики	Ознака	Результат
Агресивна	Висока частка короткострокових кредитів. Поточні активи зростають швидкими темпами: значні обсяги запасів, дебіторської заборгованості грошових коштів. Питома вага оборотних активів у валюті балансу висока, а період їх оборотності – тривалий	Знімає ризик технічної неплатоспроможності, але не забезпечує підвищену економічну рентабельність активів
Консервативна	Зростання поточних активів утримується, їх питома вага у валюті балансу незначна; період оборотності – короткий	Забезпечує високу економічну рентабельність активів, збільшує ризик виникнення неплатоспроможності
Поміркована	Середній рівень короткострокового кредиту в джерелах фінансування; помірний рівень оборотності оборотних активів і їхньої питомої ваги у валюті балансу	Рентабельність активів і ризик виникнення кредиту в джерелах фінансування; неплатоспроможності знаходиться на середньому рівні

Кожному типу такої політики повинна відповідати політика фінансування. Залежно від частки короткострокових позикових джерел фінансування виділяють наступні підходи до їх формування [51]: «агресивна» політика, для якої характерна перевага поточних пасивів; «консервативна», пов'язана з низкою часток поточних пасивів, і «помірна»,

що представляє собою середній рівень короткострокового кредитування.

Сполучуваність різних видів політики формування поточних активів й поточних пасивів ілюструє матриця вибору політики комплексного оперативного управління цими процесами (табл. 1.4) [2, 14, 24].

Таблиця 1.4 – Матриця комплексного оперативного управління процесами формування поточних активів й пасивів підприємства

Поточні активи / Поточні пасиви	Агресивна	Помірна	Консервативна
Агресивна	Агресивна (політика комплексного управління)	Помірна	Не узгоджуються
Помірна	Помірна	Помірна (політика комплексного управління)	Помірна
Консервативна	Не узгоджуються	Помірна	Консервативна (політика комплексного управління)

Таким чином, ефективне формування оборотного капіталу підприємства нерозривно пов'язане з вибором джерел фінансування й повинне здійснюватися з урахуванням таких показників, як його величина, структура оборотних активів, поточні зобов'язання й робочий капітал.

Відзначимо також, що для зручності управління джерелами формування оборотного капіталу на підприємстві, рекомендується поділити оборотний капітал на дві частини: системну та варіативну.

Активи та пасиви мають вигляд, наведений в табл. 1.5.

Залежно від вибору джерел покриття варіативної частини оборотного капіталу, виділяють різні стратегії його фінансування.

Таблиця 1.5 – Структура балансу підприємства [7]

Активи		Пасиви
Оборотні активи	Постійна (системна) частина	Власний капітал
	Змінна (варіативна) частина	Короткострокові зобов'язання
Необоротні активи		Довгострокові зобов'язання

Ідеальна модель означає, що чистий оборотний капітал дорівнює нулю, тобто сума поточних активів дорівнює короткостроковим зобов'язанням. У реальному житті така модель управління оборотним капіталом і джерелами його формування майже не зустрічається. Це пояснюється тим, що підприємству на будь-якому етапі своєї діяльності необхідний деякий обсяг грошових коштів для здійснення поточних витрат. Така модель найбільш ризикована з позиції ліквідності, оскільки підприємство може опинитися перед необхідністю продажу основних засобів для покриття поточної кредиторської заборгованості [12].

Відомо, що для забезпечення ліквідності довгострокові пасиви повинні покривати необоротні активи й системну частину оборотного капіталу. Такій моделі управління відповідає агресивна політика. У цьому випадку варіативна частина оборотного капіталу покривається за рахунок короткострокової кредиторської заборгованості, а довгостроковий капітал слугує джерелом покриття необоротних активів і системної частини оборотних засобів. Чистий оборотний капітал у цьому випадку дорівнює системній частині [28].

З позиції ліквідності ця стратегія ризикова, оскільки в реальному житті обмежитися лише мінімальним обсягом коштів неможливо. Постійних джерел фінансування в цьому випадку вистачає лише на покриття мінімальних оборотних активів.

Консервативна модель передбачає, що варіативна частина оборотного капіталу також покривається за рахунок довгострокових пасивів, короткострокової заборгованості немає.

У зв'язку з відсутністю короткострокової кредиторської заборгованості, відсутній ризик ліквідності, а чистий оборотний капітал за величиною дорівнює поточним активам. Економічно така модель управління є не вигідною, оскільки підприємство в цьому випадку відмовляється від кредиторської заборгованості, яка є безкоштовним джерелом фінансування.

При компромісній моделі необоротні активи, системна частина і половина варіативної частини оборотного капіталу покриваються за рахунок довгострокових пасивів. Така модель є найреальнішою. При її застосуванні

підприємство може користуватись кредиторською заборгованістю як додатковим джерелом фінансування змінних витрат, а за рахунок довгострокових активів підприємства утворюються необоротні активи, постійна частина оборотного капіталу та його змінна частина [48].

Відзначимо також, що у практиці зарубіжних та вітчизняних підприємств найчастіше застосовують такі методи управління оборотним капіталом [13, 35, 67]: метод коефіцієнтів; АВС-аналіз; оптимізація.

Коефіцієнтний метод дає змогу розрахувати показники, які характеризують стан оборотного капіталу, стан джерел формування оборотного капіталу та ефективність його використання.

В умовах обмеженості ресурсів та значної конкуренції для успішної комерційної діяльності підприємство має вміло визначати головне й другорядне, концентрувати свої зусилля на основних пріоритетах, що передбачає диференційоване управління стосовно елементів збутової діяльності. Це вимагає використання методичного інструментарію, який дозволив би визначати ключові моменти збутової діяльності підприємства: пріоритетних клієнтів, сегменти діяльності і т.д.

Однією з таких методик є АВС-аналіз запасів підприємства. В основі методу АВС лежить так зване правило Паретто, відповідно до якого безліч керованих об'єктів поділяється на дві неоднакові частини (80/20). Згідно з цим методом всю номенклатуру запасів залежно від їх цінності (від витрат) поділяють на 3 групи – А, В, С за їх питомою вагою в загальних витратах на придбання [9].

Так, категорія А включає обмежену кількість найбільш цінних видів ресурсів, які потребують постійного і ретельного обліку та контролю. Для цих ресурсів є обов'язковим розрахунок оптимального розміру замовлення (70% їх вартості припадає на 20% видів матеріалів). Категорія В складається з тих видів запасів, які у меншій мірі важливі для підприємства, і які оцінюються і інвентаризуються щомісяця (20% їх вартості припадає на 30% видів матеріалів). Категорія С включає широкий асортимент малоцінних видів

запасів, що закупаються у великій кількості (10% їх вартості припадає на 50% видів матеріалів).

ABC-контроль дозволяє концентрувати увагу і зусилля на тих напрямках, де очікується максимальна віддача. Графічне зображення ABC-контролю запасів подано на рис. 1.3 [4].

Співвідношення різних категорій запасів у їх кількості, %

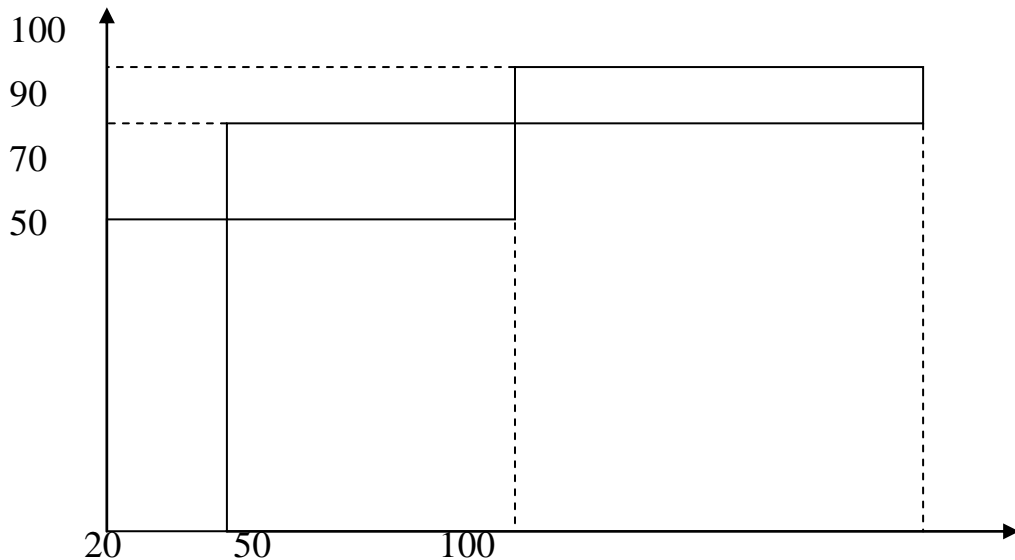

Рисунок 1.3 – ABC-контроль запасів

У теорії оборотного капіталу також використовують моделі оптимізації виробничих запасів і грошових коштів підприємств, тобто вибору з усіх можливих варіантів прогнозованого обсягу відповідних складових оборотного капіталу найкращого, який сприятиме досягненню максимального ефекту [17].

Модель Уілсона (в економічній літературі ця модель отримала ще назву моделі економічно обґрунтованого розміру замовлення або основної моделі управління запасами) полягає у мінімізації поточних витрат, тобто у розрахунку оптимального розміру партії постачання запасів. Оптимальний розмір замовлення запасів (EOQ) – це така кількість замовлень запасів, коли витрати на них будуть мінімальними. Розрахунок оптимального розміру замовлення запасів здійснюється за формулою [9]:

$$Q^* = \sqrt{\frac{2 \cdot A \cdot S}{I}}, \quad (1.1)$$

де Q^* – оптимальний розмір замовлення, одиниць

S – обсяг потреби в запасі, одиниць;

A – витрати на виконання одного замовлення, грн;

I – витрати на утримання одиниці запасу, грн.

Часто як варіант формули Уілсона використовують наступний вираз:

$$Q^* = \sqrt{\frac{2 \cdot A \cdot S}{i \cdot C}}, \quad (1.2)$$

де i – частка закупівельної ціни одиниці запасу, яка приходить на витрати по утримуванню запасу (витрати на утримання запасу у відсотках від ціни закупівлі);

C – закупівельна ціна одиниці запасу, грн.

Аналіз можна виконати і у графічній формі (рис. 1.4.) [7].

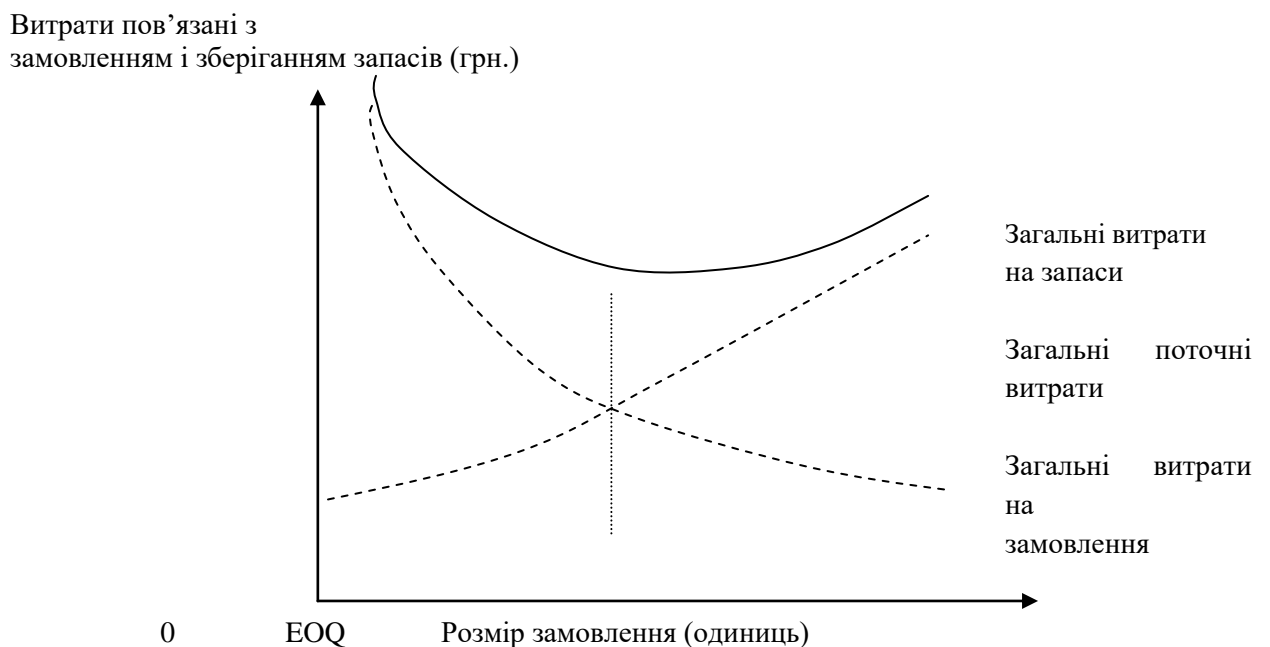

Рисунок 1.4 – Визначення оптимального розміру замовлення запасів

Точка, в якій показник загальних витрат на запаси є мінімальним,

характеризує найбільш економічний розмір замовлення (EOQ), що, в свою чергу, визначає оптимальний середній рівень запасів.

Розробка моделей оптимізації залишку грошей базується на використанні методичного інструментарію теорії управління матеріальними запасами, оскільки цілі та обмеження їх формування приблизно однакові. Одна з таких моделей належить В. Баумолю. Вона ґрунтується на положенні, що управління коштами, як і товарними запасами, передбачає сукупні витрати, пов'язані з підтриманням певного їх рівня на рахунку, які умовно можна поділити на дві групи. Перша – це оплата банківських послуг при залученні кредиту або комісійні платежі за конвертацію цінних паперів у кошти. Ці витрати при збільшенні залишку коштів знижуються, оскільки зменшується кількість операцій при конвертації.

Друга група – це витрати, пов'язані зі зберіганням коштів (втрати підприємства через відмову від інвестування грошового залишку в короткострокові фінансові вкладення. В даному разі сума витрат прямо пропорційна до залишку грошових коштів. Отже, існує деяка оптимальна величина коштів, що забезпечує рівновагу процесу зниження однієї групи витрат і зростання другої. Вона мінімізує сукупні витрати, пов'язані з даною групою грошових коштів.

Математичний алгоритм розрахунку оптимального розміру залишку грошових коштів відповідно до моделі Баумоля має такий вигляд [28]:

$$ГК_{opt} = \sqrt{\frac{2 * B_k * П_{г.к.}}{B_3}}, \quad (1.3)$$

де $П_{г.к.}$ – планова потреба в грошових коштах;

B_k – витрати по обслуговуванню однієї операції поповнення грошових коштів;

B_3 – рівень витрат доходів при забезпеченні грошових коштів (середня ставка відсотка по короткостроковим фінансовим вкладенням).

У найбільш загальному вигляді динаміка грошових залишків за моделлю Баумоля подана на рис. 1.5.

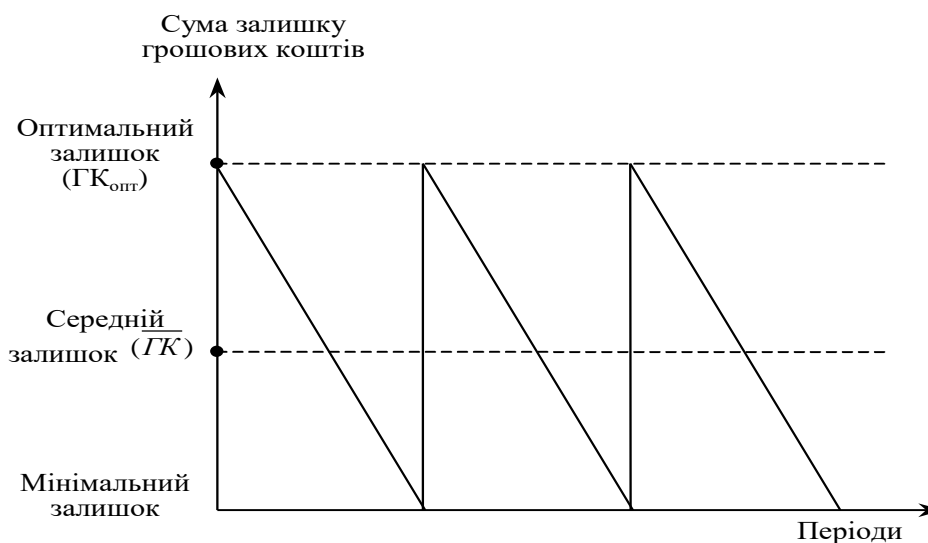

Рисунок 1.5 – Формування та витрачання залишків грошових коштів відповідно до моделі Баумоля

Однак модель Баумоля є простою і достатньою мірою прийнятною для підприємств, грошові витрати яких стабільні й прогнозовані. Насправді таке трапляються рідко – залишок коштів на поточному рахунку змінюється випадково, причому можливі значні коливання.

Модель, запропонована Міллером і Орром, являє собою компроміс між простотою та реальністю. Побудова моделі ґрунтується на процесі Бернуллі (стохастичному процесі), в якому надходження і витрачання грошей від періоду до періоду є незалежними випадковими подіями. Логіка управління залишком коштів на поточному рахунку полягає в тому, що залишок коштів на рахунку хаотично змінюється доти, доки не досягає верхньої межі. Як тільки це відбувається, підприємство починає купувати достатню кількість цінних паперів з метою приведення запасу грошових коштів до деякого нормального рівня. Якщо запас грошових коштів досягає нижньої межі, то в цьому разі підприємство продає свої цінні папери і в такий спосіб поповнює запас грошових коштів до нормальної межі. Алгоритм реалізації моделі Міллера-Ора

полягає в наступному: розмір коштів може варіюватися в коридорі між нижньою, заданою (L) і верхньою, розрахованою (U) границею. При досягненні верхньої границі певна частина коштів ($U - C$) інвестується в дохідні інструменти, а при досягненні нижньої границі кошти в розмірі ($C - L$) вилучаються з дохідних інструментів або запозичаються. Таким чином, при досягненні кожної із границь розмір коштів «скидається» до рівня C , названого точкою повернення [30].

Вхідні параметри моделі:

L – мінімальна кількість коштів на рахунку, задане менеджментом;

σ – стандартне відхилення (міра мінливості) грошового потоку компанії;

r – ставка прибутковості інструментів, в які інвестуються гроші;

T – трансакційні витрати покупки/продажу грошових інструментів.

Вибір періоду часу не важливий (місяць, квартал, рік), важливо лише те, що σ і r задаються за той самий період.

Параметри, що розраховуються:

Точка повернення:

$$C = L + \sqrt[3]{\frac{3}{4} \cdot \frac{T \cdot \sigma^2}{r}}. \quad (1.4)$$

Верхня межа грошових коштів на рахунку:

$$U = 3C - 2L. \quad (1.5)$$

Середній баланс грошових коштів за одиницю часу:

$$A = (4C - L) / 3. \quad (1.6)$$

Незважаючи на чіткий математичний апарат розрахунку оптимальних сум залишків грошових активів, наведені моделі поки що досить складно

використовувати вітчизняним підприємствам передусім через такі причини:

- брак оборотних засобів не дає змоги підприємствам формувати залишок грошових коштів у необхідному розмірі з урахуванням їх резерву;
- уповільнення платіжного обороту викликає значні коливання у розмірах грошових надходжень, що відображуються і на сумі залишку грошових активів;
- обмежений перелік короткострокових фондових інструментів, що перебувають в обігу на ринку цінних паперів та їх низька ліквідність.

Перераховані методи оптимізації оборотного капіталу мають ідеалістичний характер, вони не пристосовані до застосування в умовах інфляції, їх застосування утруднене у зв'язку з нерозвиненістю ринку цінних паперів в Україні і, отже, вони практично не використовуються в управлінні промисловим підприємством, хоча цінність цих моделей очевидна.

1.3 Методичні підходи до оцінювання ефективності формування та використання оборотного капіталу підприємства

Як вже було зазначено раніше, ефективне управління оборотним капіталом має важливе значення для забезпечення безперервності виробничого процесу підприємств. Для нього властивий процес постійного перетворення, в результаті якого повністю змінюється матеріальна форма оборотних активів протягом одного виробничого циклу. Таким чином, для формування виробничої програми в будь-який проміжок часу існує потреба у певних обсягах оборотного капіталу. Тому кожен проміжок часу вимагає раціональних управлінських рішень на основі використання методів та прийомів економічного аналізу, оцінки та діагностики ефективності формування та використання оборотного капіталу в умовах обмеженості ресурсів. Завданнями аналізу забезпеченості й використання оборотного капіталу підприємства слід вважати наступні основні [7]:

- оцінювання реальності планів забезпечення підприємства оборотним капіталом, ступеня виконання їх і впливу на обсяг виробництва продукції, її собівартість та інші показники;

- оцінювання рівня ефективності використання оборотного капіталу;
- виявлення резервів економії оборотного капіталу і розробка конкретних заходів з їх використання.

Основними джерелами інформації для аналізу оборотного капіталу є баланс підприємства та звіт про фінансові результати. Для більш детального аналізу доцільно використовувати плани матеріально-технічного постачання, заявки, угоди на постачання сировини та матеріалів, форми статистичної звітності про наявність і використання основних засобів, зокрема матеріальних ресурсів, та про витрати на виробництво, оперативні дані відділу матеріально-технічного постачання, відомості аналітичного бухгалтерського обліку про надходження, витрати й залишки матеріальних ресурсів тощо [49].

Відзначимо, що аналіз оборотного капіталу повинний розпочинатися із аналізу абсолютних розмірів сформованого на підприємстві капіталу та визначення їх абсолютного і відносного відхилення в динаміці. Для прийняття управлінських рішень найбільш достовірним є проведення аналізу як мінімум за 3 попередніх років. Важливим аспектом є проведення аналізу структури капіталу у динаміці, що дозволяє отримати інформацію про дольову участь власного капіталу, коротко- і довгострокових позичкових коштів у складі капіталу [65].

Поряд із цим проводиться також діагностика оборотних активів, яка повинна здійснюватись у певній послідовності: визначення цілей, що повинні переслідуватись у процесі діагностики; обрання методів, прийомів і способів діагностики оборотних активів; вибір джерел інформації та систематизація отриманих даних; аналіз складу та структури оборотних активів в динаміці; аналіз оборотних активів у розрізі окремих видів; розрахунок та оцінка показників ефективності використання оборотних активів; проведення факторного аналізу показників ділової активності; визначення частки вартості оборотних активів об'єкта досліджень у вартості оборотних активів галузі, регіону, країни в цілому [66].

Стан оборотного капіталу характеризується, насамперед, наявністю їх на

певну дату за допомогою показника власний оборотний капітал, розмір якого розраховується як різниця суми власного капіталу і необоротних активів. Його оптимальний розмір залежить від сфери діяльності, обсягу реалізації, кон'юнктури ринку тощо.

Наявність робочого капіталу свідчить про те, що підприємство не тільки здатне сплатити власні поточні борги, а й має фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування. Збільшення власного оборотного капіталу може говорити про ріст фінансової стійкості компанії.

Проте ріст його величини може бути викликаний збільшенням обсягів неліквідних запасів або ростом простроченої дебіторської заборгованості. Це може негативно позначитися на оборотності. Зниження величини власного оборотного капіталу, крім погіршення стійкості, може говорити про ріст потреби в коштах [58].

Якщо величина власного оборотного капіталу негативна (що часто зустрічається на українських промислових підприємствах), це означає, що частина необоротних активів фінансується за рахунок засобів кредиторів, найчастіше це передбачає короткострокове управління фінансами підприємства [40].

Основними показниками, що відображають ефективність використання оборотного капіталу, є коефіцієнти ділової активності. Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, основними з яких є [61]:

1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів – показує скільки грошових одиниць приносить одна гривня оборотних активів:

$$Ko.o.a. = \frac{ЧД}{СВОa}, \quad (1.7)$$

де *ЧД* – чистий дохід від реалізації продукції;

СВОa – середня величина оборотних активів.

2. Коефіцієнт завантаження оборотних активів – показує, скільки оборотних активів припадає на одну грошову одиницю реалізованої продукції за певний період.:

$$K_{зав.} = \frac{СВОа}{ЧД}. \quad (1.8)$$

3. Тривалість обороту оборотних активів – відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності оборотних активів:

$$T_{оа.} = \frac{T}{Ко.о.а}, \quad (1.9)$$

де T – кількість днів у періоді;

$Ко.з.$ – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

4. Коефіцієнт оборотності запасів – відображає число оборотів запасів і дозволяє виявити резерви зростання виробництва продукції. Зниження цього показника характеризує відносне зростання товарно-матеріальних запасів, що негативно впливає на фінансовий стан підприємства [46]. Розраховується за формулою:

$$Ко.з. = \frac{ЧД}{СВЗ}, \quad (1.10)$$

де $ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції;

$СВЗ$ – середня величина запасів.

5. Тривалість обороту запасів – відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності запасів:

$$O.з. = \frac{T}{Ко.з.}, \quad (1.11)$$

де T – кількість днів у періоді;

$Ко.з.$ – коефіцієнт оборотності запасів.

6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості – показує кількість оборотів дебіторської заборгованості:

$$Ko.дз. = \frac{ЧД}{СВДз}, \quad (1.12)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції;

СВЗ – середня величина дебіторської заборгованості.

7. Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості – відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості [47]:

$$Oдз. = \frac{T}{Ko.дз.}, \quad (1.13)$$

де T – кількість днів у періоді;

$Ko.дз.$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

8. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – характеризує залучені кошти, які підлягають поверненню:

$$Ko.кз. = \frac{СП}{СВКз}, \quad (1.14)$$

де СП – собівартість реалізованої продукції;

СВЗ – середня величина кредиторської заборгованості.

9. Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості – відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості:

$$O.кз. = \frac{T}{Ko.кз.}, \quad (1.15)$$

де T – кількість днів у періоді;

$Ko.кз.$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

10. Коефіцієнт оборотності власного капіталу – відображає швидкість обороту вкладеного власного капіталу:

$$K_{o.вк.} = \frac{ЧД}{СВВк}, \quad (1.16)$$

де $ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції;

$СВВк$ – середня величина власного капіталу.

11. Тривалість операційного циклу – сума кількості днів обертання запасів та дебіторської заборгованості:

$$Тоц. = Оо.з + Оо.дз, \quad (1.17)$$

де $Тоц$ – тривалість операційного циклу у днях,

$Оо.з$ – оборотність запасів у днях,

$Оо.дз$ – оборотність дебіторської заборгованості у днях.

12. Фінансовий цикл підприємства представляє собою період часу між початком оплати постачальникам отриманих від них сировини і матеріалів та початком надходження коштів від покупців за поставлену їм продукцію. Визначається за формулою:

$$Тфц = Твц + ПО_{дз} - ПО_{кз}, \quad (1.18)$$

де $Тфц$ – тривалість фінансового циклу, днів;

$Твц$ – тривалість виробничого циклу підприємства, днів;

$ПО_{дз}$ – середній період обороту дебіторської заборгованості, днів;

$ПО_{кз}$ – середній період обороту кредиторської заборгованості, днів.

13 Для характеристики економічної ефективності використання оборотного капіталу може бути використаний показник рентабельності (віддачі) оборотного капіталу ($P_{ок}$), якій являє собою відношення операційного прибутку ($\Pi_{оп}$) до середніх залишків оборотних активів (ОК) [45]:

$$P_{ок} = \frac{\Pi_{он}}{ОК} \times 100\%. \quad (1.19)$$

Крім того, для розрахунку рентабельності оборотного капіталу можна використовувати й інші види прибутку, основні з них – валовий, від звичайної діяльності та чистий. Залежно від цього отримуємо і відповідні показники рентабельності оборотного капіталу – валову, звичайну або чисту рентабельність [29].

14 У результаті прискорення оборотності оборотного капіталу відбувається процес вивільнення його з обороту, а при сповільненні – в оборот залучаються додаткові кошти. Сума вивільненого оборотного капіталу може бути розрахована за формулою:

$$ОК_{вив} = \frac{РП_1 \cdot T_{об1}}{Д} - \frac{РП_1 \cdot T_{об0}}{Д} = \frac{РП_1}{Д} (T_{об1} - T_{об0}). \quad (1.20)$$

де $ОК_{вив}$ – сума вивільненого оборотного капіталу, грн.;

$РП_1$ – обсяг реалізованої продукції за розрахунковий період, грн.;

$Д$ – тривалість періоду;

$T_{об0}$ та $T_{об1}$ – тривалість обороту відповідно в попередньому та розрахунковому періодах, днів.

Для оцінки ефективності використання оборотного капіталу доцільно розрахувати також інтегральний показник ефективності його використання [65]. Методика його визначення наведена у табл. 1.6.

Отже, можна зробити висновок, що системний аналіз використання оборотного капіталу дає змогу виявити тенденції, що складаються, і вчасно змінювати умови для забезпечення розширеного відтворення на підприємстві. При цьому слід враховувати, що наявність у підприємства оборотного капіталу, склад та структура оборотних активів, швидкість обороту та ефективність використання досить суттєво впливають на фінансовий стан підприємства, стабільність його становища на фінансовому ринку, а саме: платоспроможність,

тобто, можливість погашення у встановлений строк своїх боргових зобов'язань; ліквідність, тобто вибір можливостей підприємства по сплаті заборгованості; можливості подальшої мобілізації фінансових ресурсів.

Таблиця 1.6 – Методика розрахунку інтегрального показника ефективності використання оборотного капіталу

Показники	Одиниця вимірювання	Алгоритм розрахунку показників
Середні залишки оборотних активів	грн.	ряд. (1195) гр. 3 + 4 форми № 1
Чистий дохід (виручка від реалізації)	грн.	ряд. 2000 форми № 2
Операційний прибуток	грн.	ряд. 2190 форми № 2
Коефіцієнт оборотності (віддача) оборотних активів	оборотів.	пок. 2 : пок. 1
Рентабельність оборотних активів	%	(пок. 3 x 100) / пок. 1
Інтегральний показник ефективності використання оборотних активів	грн.	$\sqrt{\frac{\text{пок.4} \times \text{пок.5}}{100}}$

Ефективне використання оборотного капіталу відіграє велику роль у забезпеченні нормалізації роботи підприємства, підвищенні рівня рентабельності господарювання та залежить від дії множини факторів.

У сучасних умовах великий негативний вплив на ефективність використання оборотного капіталу, уповільнення його оборотності мають фактори кризового стану економіки, що діють незалежно від бажання підприємства. Разом з тим, підприємства мають внутрішні резерви підвищення ефективності використання мобільних активів, на які воно може суттєво впливати. До них відносять: нормування матеріальних оборотних засобів; використання тривалих господарських зв'язків; удосконалення системи розрахунків; раціональна організація продажу; систематичний контроль за оборотністю коштів у розрахунках тощо.

Таким чином, одним із пріоритетних завдань будь-якого підприємства є забезпечення раціонального використання оборотного капіталу та його оптимізація, що дозволяє здійснювати безперервний процес виробництва. Відповідно, одна із головних проблем політики управління оборотним

капіталом є визначення необхідного їх обсягу та оптимального складу, який здатний забезпечити безперебійність виробничого процесу та, водночас, максимальний рівень ефективності використання коштів, що авансовані в активи. Тому, формування основних напрямів прискорення обіговості оборотного капіталу підприємства є актуальним питанням сьогодення..

Висновки до розділу 1

Достатність основного та оборотного капіталу є одними із вимог щодо критеріїв забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Підприємство здійснюючи свою діяльність, має володіти визначеним капіталом, тобто сукупністю матеріальних цінностей, фінансових ресурсів та витрат на придбання прав, необхідних для забезпечення його господарської діяльності та відповідного рівня фінансової безпеки.

На основі проведеного аналізу та узагальнення існуючих підходів до визначення категорії оборотний капітал встановлено, що оборотний капітал підприємства представляє собою вартість, авансовану у виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, інші оборотні активи, яка набуває форми грошових коштів та дебіторської заборгованості (коштів в розрахунках), й, таким чином, забезпечуючи одночасно як процес виробництва, так і процес реалізації продукції, створює їх єдність та підтримує безперебійну роботу підприємства.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок щодо того, що більшість авторів ототожнюють поняття «оборотний капітал» та «оборотні засоби», розглядаючи їх як джерела формування оборотних активів. Поняття «оборотні активи» та «оборотний капітал» є самостійними економічними категоріями, які тісно взаємозалежні одна від одної.

Встановлено, що управління оборотним капіталом являє собою систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із встановленням оптимальних параметрів його обсягу і структури, задоволенням

потреб підприємства в окремих його видах та залученням з різних джерел і в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства, забезпеченням умов оптимізації процесу його обертання.

Управління оборотним капіталом є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності промислових підприємств, оскільки від правильності визначення потреби в оборотному капіталі, ефективності його використання залежить виконання запланованих показників динаміки виробництва і реалізації продукції, стійкість фінансового стану підприємств, їх кредитоспроможність та інвестиційна привабливість. Управління оборотним капіталом неможливо здійснювати без відповідних методів управління. У практиці зарубіжних та вітчизняних підприємств застосовують такі методи управління оборотним капіталом як метод коефіцієнтів, АВС-аналіз, оптимізація

Систематизовано, що до основних показників оцінки ефективності формування та використання оборотного капіталу підприємства відносять наступні: показник власного оборотного (робочого, функціонуючого) капіталу, коефіцієнт оборотності оборотних активів, тривалість обороту оборотних активів, коефіцієнт оборотності оборотних запасів, тривалість обороту запасів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, тривалість обороту дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт завантаження оборотних активів, тривалість операційного циклу, тривалість фінансового циклу, рентабельність оборотного капіталу, інтегральний показник ефективності використання оборотного капіталу.

2 ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «АГРОМЕТ-ПЛЮС» було засноване у 2012 р. Спеціалізацією підприємства є виробництво металопродукції і будівельних матеріалів.

ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» створено з метою одержання прибутку. Товариство з дня одержання державної реєстрації є юридичною особою з правами та обов'язками, передбаченими чинним законодавством, має самостійний баланс, круглу печатку, штампи з зазначенням ідентифікаційного коду, фірмові бланки, знак для товарів та послуг.

Товариство у встановленому порядку відкриває в Україні свої поточні, валютні та інші рахунки, може від власного імені укладати цивільно-правові угоди, набувати майнових та особистих немайнових прав

Товариство є самостійним господарським об'єктом з правами і обов'язками юридичної особи, має право займатися господарською діяльністю, виходячи з цілей і завдань, складати договори, нести відповідальність відповідно своєї зобов'язань.

бути позивачем та відповідачем у суді.

Товариство є власником:

- статутного фонду;
- продукції, що вироблена Товариством за результатами господарської діяльності;
- майна, придбаного за результатами фінансово-господарської діяльності Товариства;
- отриманих прибутків;
- іншого майна, придбаного на підставах, не заборонених чинним

законодавством.

Підприємство є відповідальним роботодавцем, забезпечуючи належні умови праці, конкурентоспроможний рівень оплати праці та дбаючи про безпеку життєдіяльності працівників та соціальну сферу.

Для виконання підприємством своїх функцій було сформовано штат працівників, функціональний розподіл повноважень між якими закріплено в лінійно-функціональній організаційній структурі (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Організаційна структура підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»

Місією даного підприємства є максимізація доходу та мінімізація витрат виробництва з метою підвищення рівня результативності господарської діяльності та покращення його фінансового стану.

Підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» являється платником ПДВ на загальних підставах. Підприємство обслуговується АТ «ОТП Банк».

Враховуючи той факт, що прибуток підприємства є кінцевим результатом його діяльності, який характеризує абсолютну ефективність його роботи та дозволяє підтримувати відповідний рівень економічної безпеки, розглянемо основні фінансові результати діяльності ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за

аналізований період (табл. 2.1), скористувавшись даними фінансової звітності (Додатки А, Б).

Таблиця 2.1 – Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр., тис. грн.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+/-)	
				2018 р. / 2017 р.	2019 р. / 2018 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	23927	18245	26210	-5682	7965
Собівартість реалізованої продукції	8490	7296	11570	-1194	4274
Валовий прибуток	15437	10949	14640	-4488	3691
Прибуток від операційної діяльності	10245	6006	9665	-4239	3659
Прибуток до оподаткування	7947	4626	7243	-3321	2617
Податок на прибуток	2065	1228	7243	-837	6015
Чистий прибуток	5882	3398	5370	-2484	1972

Як бачимо з таблиці, завдяки розширенню ринків збуту своєї продукції, у 2019 р. на підприємства мала місце тенденція зростання доходів від реалізації товарів порівняно з 2018 р. (7965 тис.). Але у 2018 р. порівняно з 2017 р. підприємству не вдалося уникнути впливу негативних факторів, діючих на економіку України в цілому. Відповідно, чистий дохід від реалізації продукції у 2018 р. зменшився на 5682 тис. грн (23,74%), у цей же час витрати на реалізовану продукцію зменшились на 14,06% (1194 тис. грн).

Ефективна маркетингова політика ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» дозволила розширити ринки збуту продукції та у 2019 р. збільшити дохід від реалізації продукції порівняно з 2017 р на 2283 тис. грн (9,54%). При цьому значне збільшення собівартості реалізованої продукції на 3080 тис. грн (36,28%) не дозволило підприємству перевищити розмір чистого прибутку 2017 р., відповідно чистий прибуток підприємства у 2019 р. порівняно з 2017 р. зменшився на 512 тис. грн (8,69%).

Динаміка чистого доходу, валового та чистого прибутку підприємства наведена на рис. 2.2.

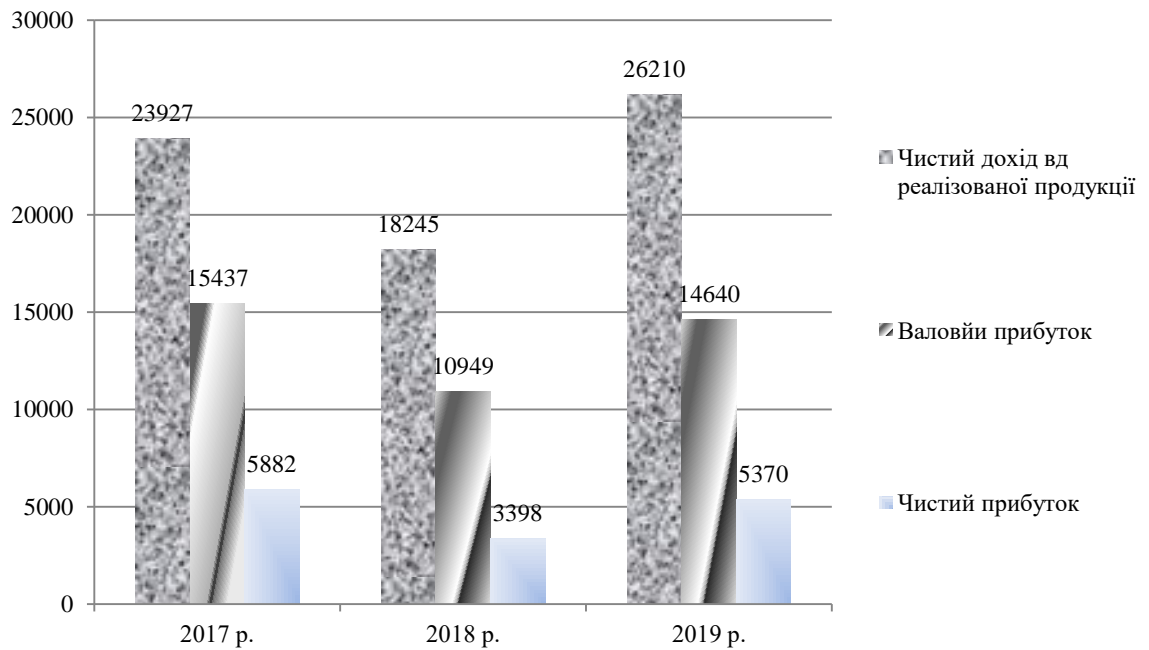

Рисунок 2.2 – Динаміка основних складових фінансово результату підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр., тис. грн

Наступним кроком буде аналіз рентабельності діяльності підприємства, який дозволяє визначити ефективність вкладення коштів у фінансово-господарську діяльність та раціональність їхнього використання (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Аналіз показників рентабельності ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+/-)	
				2018 р. / 2017 р.	2019 р. / 2017 р.
Рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат) за валовим прибутком	181,83	150,07	126,53	-31,76	-55,30
Рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат) за чистим прибутком	69,28	46,58	46,41	-22,70	-22,87
Рентабельність продажів	24,58	18,63	20,49	-5,95	-4,09
Рентабельність реалізованої продукції	115,12	60,01	55,86	-55,11	-59,26
Рентабельність сукупних активів	22,13	7,82	10,61	-14,31	-11,52
Рентабельність виробничих фондів	57,20	28,72	40,65	-28,48	-11,93
Рентабельність власного капіталу	23,89	12,09	16,02	-11,80	-7,87

Як можна бачити з таблиці, на кінець 2018 р. відбулося зменшення усіх показників рентабельності, за рахунок зменшення чистого доходу, валового прибутку та чистого прибутку на 23,74%, 29,07% та 42,23% відповідно. Відповідно, внаслідок зменшення вказаних показників на кінець 2019 р. також відбулося зменшення всіх аналізованих показників рентабельності.

Так, зниження на кінець 2019 р. показника рентабельності реалізованої продукції на 59,26 в.п., показника окупності витрат на 55,30 в.п. (за валовим прибутком) та 22,87 в.п. (за чистим прибутком) доводять зниження віддачі від кожної гривні чистого доходу та витрат (собівартості реалізованої продукції) підприємства.

Збільшення на кінець періоду, порівняно з 2018 р., показників рентабельності активів та власного капіталу відповідно на 2,79 в.п. та 3,93 в.п. свідчать про покращення ефективності використання як загальної суми коштів, вкладених у формування майна ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», так і окремо його власного капіталу. При цьому, за аналізований період, динаміка показників рентабельності є негативною.

Динаміка основних показників рентабельності підприємства наведена на рис. 2.3.

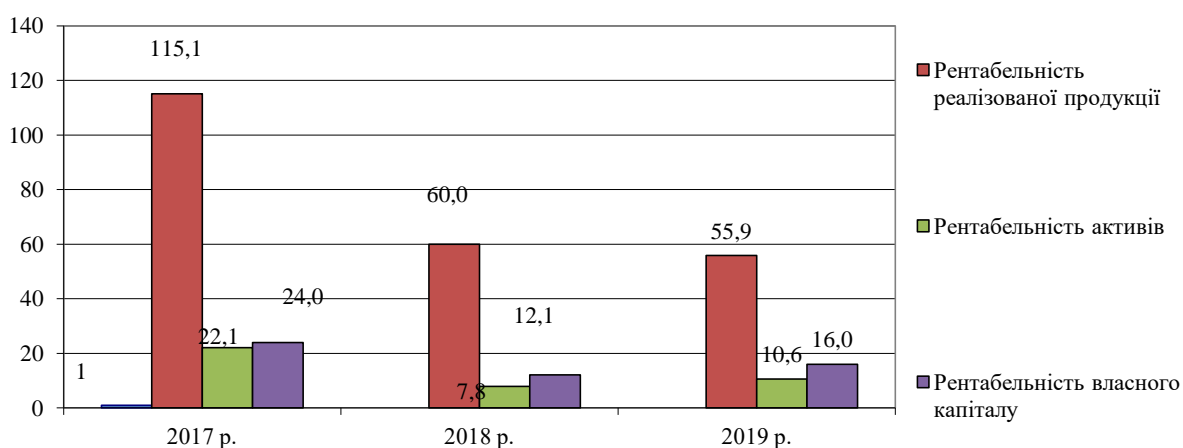

Рисунок 2.3 – Динаміка основних показників рентабельності підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за період 2017–2019 рр., %

Збільшення валової рентабельності активів у 2019 р. за наявного збільшення рівня рентабельності виробничих фондів свідчить про відповідне зростання ефективності використання активів підприємства порівняно з 2018 р.

В ринкових умовах функціонування підприємств основою життєздатності та стабільного положення виступає фінансова стабільність, яка відображає такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи коштами, здатне шляхом ефективного їхнього використання забезпечувати безперебійний процес виробництва й реалізації продукції й послуг, а також витрати по його розширенню й відновленню.

Здійснено оцінювання показників фінансової стійкості підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», результати розрахунку яких наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Показники фінансової стійкості підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за період 2017–2019 рр.

Показник	Рік			+,- 2019/2017
	2017	2018	2019	
Коефіцієнти капіталізації				
Коефіцієнт фінансової автономії (>0,5)	0,69	0,65	0,66	-0,03
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (<0,5)	0,31	0,35	0,34	0,03
Коефіцієнт фінансового ризику (<1)	0,46	0,54	0,51	0,05
Коефіцієнт фінансової залежності	1,46	1,55	1,51	0,05
Коефіцієнт маневреності власного капіталу (>0,5)	0,96	0,89	0,90	-0,06
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (>0,1)	0,56	0,51	0,54	-0,02
Коефіцієнти покриття				
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,21	0,46	0,49	0,28
Коефіцієнт короткострокової заборгованості (0,5-0,6)	0,81	0,64	0,62	-0,19
Коефіцієнт покриття інвестицій (0,75-0,9)	0,69	0,65	0,66	-0,03
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (0,4-0,5)	0,09	0,15	0,16	0,07

Враховуючи той факт, що узагальнюючим показником фінансової стійкості для підприємства є надлишок (нестача) джерел фінансування – насамперед, власного оборотного капіталу – для формування запасів, розрахунок узагальнюючих показників фінансової стійкості буде проведено далі.

Розрахована система показників фінансової стійкості підприємства свідчить про те, що на підприємстві у 2019 р. зменшився коефіцієнт автономії порівняно з 2017 р., при цьому він демонструє динаміку збільшення по відношенню до 2018 р., та відповідно становив 0,69, 0,65, та 0,66.

При цьому слід зазначити, що коефіцієнт фінансової автономії підприємства відповідає оптимальному значенню, перевищуючи показник 0,5.

Відповідно коефіцієнт концентрації позикового капіталу відносно 2017 р. зменшився на 0,03, а відносно 2018 р. збільшився на 0,01. Зміна коефіцієнта фінансової залежності у 2019 р. свідчить про зменшення у 2019 р. зовнішніх джерел фінансування відносно 2018 р.

Коефіцієнт фінансового ризику (плече фінансового важеля) характеризує кількість залученого капіталу в розрахунку на 1 грн власного капіталу підприємства.

Зростання цього коефіцієнта у 2018–2019 рр. свідчить про підвищення залежності підприємства від залучених джерел. На підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» коефіцієнт фінансового ризику відповідав нормативному значенню.

Динаміка основних показників фінансової стійкості підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» наведена на рис. 2.4.

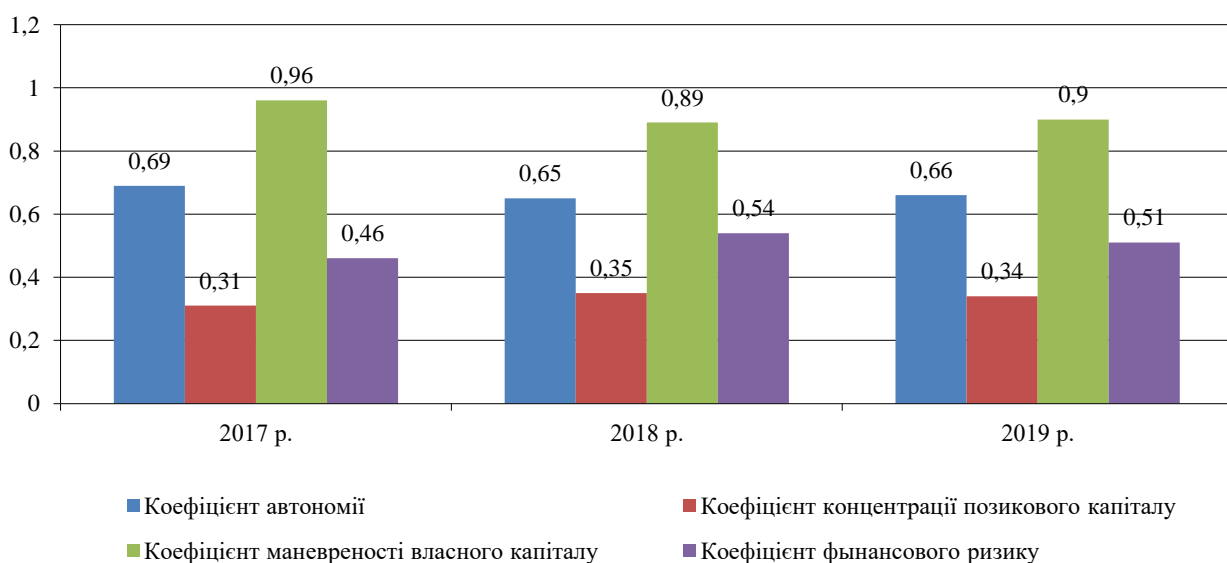

Рисунок 2.4 – Динаміка відносних показників фінансової стійкості підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр.

Зростання коефіцієнту маневреності власного капіталу у 2019 р. по відношенню до 2018 р. засвідчує збільшення частини власного капіталу, що перебуває в обороті, тобто в тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами. Протягом аналізованого періоду даний коефіцієнт знаходився в межах 0,89-0,96, що є позитивним моментом оскільки засвідчує, що підприємство інтенсивно використовує власний капітал у частині забезпечення оборотними коштами.

Таким чином, слід зазначити, що підприємство ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» незважаючи на складні економічні умови, за рахунок розширення ринків збуту покращило свої фінансові результати у 2019 р. порівно з 2018 р., при цьому за іншими показниками ефективності діяльності результати 2017 р. не були досягнуті. Суми виручки від реалізації продукції вистачає не лише для покриття витрат на виробництво, а й на функціонування підприємства та формування прибутку, що є позитивною передумовою розширення виробництва. В процесі діяльності підприємство використовує як власний так і залучений капітал.

2.2 Аналіз формування складу та структури оборотного капіталу підприємства

Враховуючи той факт, що оборотний капітал знаходиться в безпосередній залежності від особливостей процесу формування на підприємстві фінансових ресурсів, адже частина сформованих на підприємстві фінансових ресурсів спрямовується на фінансування оборотних активів, вважаємо за доцільне здійснити оцінювання ефективності системи управління оборотним капіталом та розпочати з аналізу динаміки, складу та структури джерел формування капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС». Так, першим кроком здійснимо оцінку розподілу загального розміру капіталу на власні та позикові джерела коштів.

Вивчаючи дані, відзначимо, що протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція збільшення величини капіталу підприємства

ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».

Так, на початок 2019 р. капітал підприємства складав 35909 тис. грн, протягом звітного періоду відбулося стрімке зростання до 50591 тис. грн і наприкінці 2019 р. загальне збільшення капіталу підприємства порівняно з початком 2018 р. склало 14682 тис. грн, або 40,89% (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Аналіз структури капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр., тис. грн

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019 р від			
				+,-		%	
				2017 р.	2018 р	2017 р.	2018 р
Загальна величина капіталу	35909	43467	50591	14682	7124	40,89	16,39
Власний капітал	24625	28117	33530	8905	5413	36,16	19,25
- у % до всіх джерел капіталу	68,60	64,70	66,28	-2,32	1,58	-3,38	2,44
Залучений капітал	11284	15351	17061	5777	1710	51,20	11,14
- у % до всіх джерел капіталу	31,40	35,30	33,72	2,32	-1,58	7,39	-4,48

Аналізуючи залучений капітал з початку 2018 – кінець 2018 р., слід відзначити, що на початок 2018 р. його величина становила 11284 тис. грн, а наприкінці 2018 р. величина залученого капіталу підприємства збільшились на 4067 тис. грн. Наприкінці 2019 р. порівняно з кінцем 2018 р. загальна сума залучених коштів збільшилася на 1710 тис. грн, тобто на 11,14%. Протягом аналізованого періоду збільшення залученого капіталу підприємства становила 51,20% (5777 тис. грн).

Порівняно з базовим цей показник зріс на 8905 тис. грн, або 36,16 %. Проте слід зазначити, що у порівняльній величині до загальної величини всього капіталу підприємства розмір власного капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» у 2019 р. порівняно з 2017 р. зменшився на 2,32 в.п. а порівняно з 2018 р. збільшився на 1,58 в.п.

Збільшення власного капіталу відбулося за рахунок нерозподіленого прибутку. Основною статтею збільшення позикового капіталу підприємства у 2019 р. порівняно з 2017 р. стали а розрахунки за одержаними авансами, тобто відбулося збільшення комерційного кредитування підприємства.

Динаміку зміни питомої ваги власного та залученого капіталу у загальній величині пасивів підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» наведено на рис. 2.5.

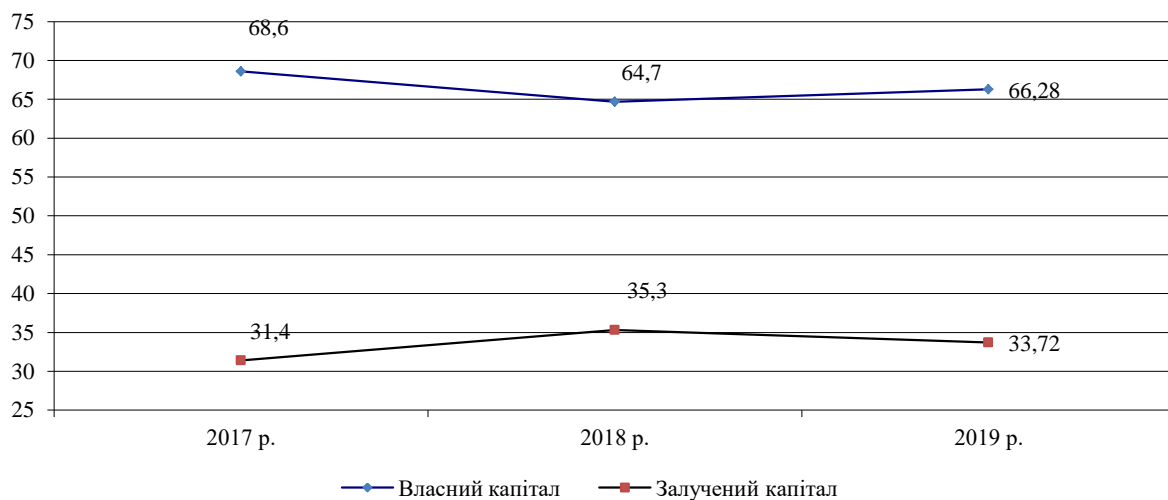

Рисунок 2.5 – Динаміка зміни питомої ваги власного та залученого капіталу у загальній величині пасивів підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр., %

Отже, власний капітал підприємства станом на кінець 2019 р. має розмір 33530 тис. грн. Його величина збільшилась відносно кінця 2017 р. на 9099 тис. грн, відносно кінця 2018 р. на 5305 тис. грн. Збільшення статті нерозподілений прибуток порівняно з кінцем 2017 р. відбулося на рівні 8725 тис. грн (37,65 %), порівняно з 2018 р. 5250 тис. грн (19,70%) (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка та структура власного капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр., тис. грн

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019 р. від			
				+,-		%	
				2017	2018	2017	2018
Власний капітал	24431	28225	33530	9099	5305	37,24	18,80
Зареєстрований (пайовий) капітал	485	485	485	-	-	-	-
Капітал у дооцінках	12	211	211	199	-	1658,33	-
Додатковий капітал	634	759	814	180	55	28,39	7,25
Резервний капітал	123	123	123	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	23177	26652	31902	8725	5250	37,65	19,70

Додатковий вкладений капітал на кінець 2019 р. склав 814 тис. грн. Його розмір відносно початку 2017 р. збільшився на 180 тис. грн, а відносно кінця 2018 р. на 55 тис. грн. Капітал у дооцінках на кінець 2019 р. склав 211 тис. грн. Його величина збільшилась майже у шістнадцять разі порівняно з початком 2018 р., або на 199 тис. грн. Розмір статутного капіталу на протязі трьох років залишився без змін і складає 485 тис. грн.

Динаміка основних складових капіталу підприємства наведена на рис. 2.6.

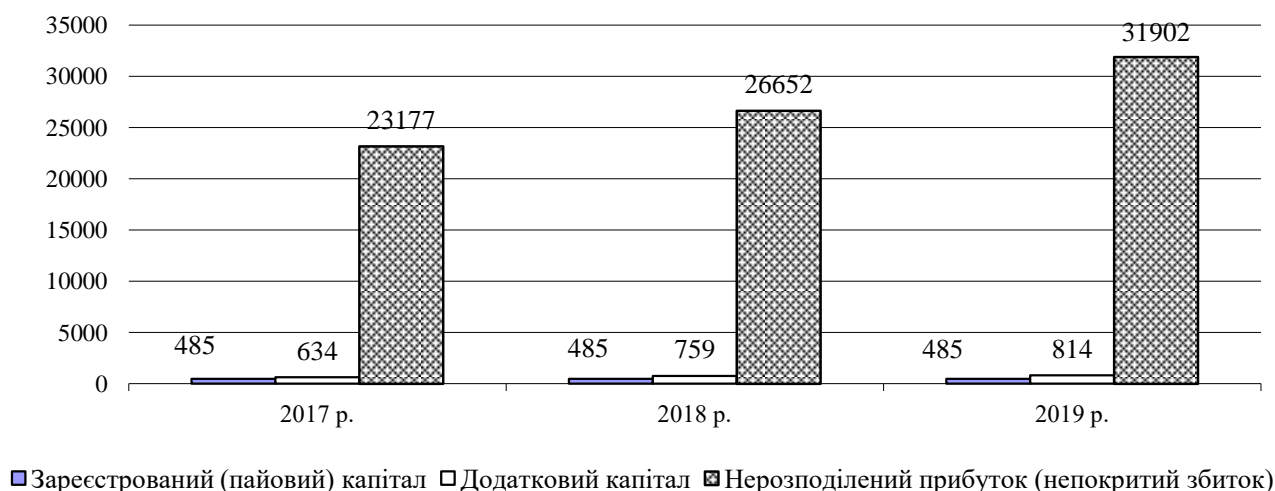

Рисунок 2.6 – Динаміка основних статей капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» у 2017-2019 рр., тис. грн.

Структура позикового капіталу будь якого підприємства впливає на рівень фінансової рентабельності підприємства, є визначальною при розрахунку коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності, тобто, рівень основних фінансових ризиків, формує співвідношення ступеня прибутковості та ризику в процесі розвитку підприємства, а також має вплив на рівень фінансово-економічної безпеки. Продовжимо аналіз джерел формування капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» оцінюванням динаміки та структури джерел зобов'язань і забезпечень (табл. 2.6).

Як бачимо з таблиці, загальна величина джерел зобов'язань і забезпечень характеризується стійкою тенденцією до щорічного зростання – на 36,04% на

кінець 2018 р. та на 11,14% на кінець 2019 р., що свідчить про зростання джерел позичкового фінансування підприємства та збільшення його залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 2.6 – Аналіз динаміки та структури джерел зобов'язань і забезпечень ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+/-)	
				2019 р. / 2017 р.	2019 р. / 2018 р.
Загальна величина джерел зобов'язань і забезпечень, тис. грн	11284	15351	17061	4067	1710
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн	2156	5495	6474	3339	979
- у % до джерел зобов'язань і забезпечень	19,1	35,8	37,95	16,70	2,15
Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	9128	9856	10587	728	731
- у % до джерел зобов'язань і забезпечень	80,9	64,2	62,05	-16,70	-2,15

При цьому слід звернути увагу на те, що у 2018 р. збільшення становило 4067 тис. грн, а у 2019 р. 1710 тис. грн протягом 2017–2019 рр. основну частку в структурі зобов'язань і забезпечень ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» займають поточні борги – 62–81%, що не може бути оцінено позитивно. Насамперед це пов'язано тим, що поточні зобов'язання підприємства призначаються, в основному, для того, щоб покрити поточні потреби підприємства, отже в будь-який час той чи інший кредитор може вимагати повернення заборгованості перед ним. Також слід зазначити, що в разі, якщо підприємство несвоєчасно здійснює погашення своїх поточних зобов'язань, це може призвести до певних штрафних санкцій, тим самим підвищує для підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» ризик втрати платоспроможності та погіршення рівня його фінансової безпеки.

При цьому, на кінець періоду аналізу, слід констатувати наявність позитивних зрушень – темп зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень випереджає темп зростання поточних – 200,2% проти 15,98% на

кінець 2019 р. Відповідно, в структурі зобов'язань і забезпечень довгострокові борги збільшили питому вагу на 16,7 в.п.

Враховуючи той факт, що, за умовами загальноприйнятої політики використання довгострокових джерел фінансування, ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовувало ці суми на розширення власного виробництва, проведення диверсифікації, інвестиційні потреби, поповнення оборотного капіталу, такі зміни варто оцінити позитивно.

Найбільшу питому вагу у складі джерел довгострокових зобов'язань і забезпечень ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» на кінець 2019 р. займають:

- інші довгострокові зобов'язання – 50,53% у загальному розмірі довгострокових зобов'язань і забезпечень, зростання порівняно зі станом на кінець 2019 р. 270 тис. грн (до розміру 3272 тис. грн), що вказує на розширення із залучення позичкового капіталу (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки.

- довгострокові забезпечення – 37,40% у загальному розмірі довгострокових зобов'язань і забезпечень, збільшення порівняно зі станом на кінець 2018 р. на 715 тис. грн (до розміру 2422 тис. грн), що вказує на збільшення гарантій.

Найбільшу питому вагу у складі джерел поточних зобов'язань і – забезпечень ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» на кінець 2019 р. займають:

- поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з авансами – 53,58% у загальному розмірі поточних зобов'язань і забезпечень, при збільшенні її розміру на 862 тис. грн порівняно зі станом на кінець 2019 р. Вказана стаття займає найбільшу питому вагу у складі поточної заборгованості підприємства протягом всього періоду.

- доходи майбутніх періодів – 14,45% у загальному розмірі поточних зобов'язань і забезпечень, дана стаття поточних зобов'язань протягом 2019 р зменшилась на 151 тис. грн;

- короткострокові кредити банків – 13,41% у загальному розмірі поточних зобов'язань і забезпечень, при зменшенні розміру на 7,98% (120 тис.

грн) порівняно зі станом на кінець 2018 р.

Інші складові позичкового капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» мають зовсім незначну питому вагу у його загальному розмірі, тому ми вважаємо не доцільним окремо зупинятися на їх розгляді.

Отже, протягом аналізованого періоду підприємство збільшувало обсяги своєї діяльності, загальна вартість капіталу підприємства зросла на 40,89% та на кінець 2019 р. становила 50591 тис. грн. В структурі капіталу власний капітал становить 66,28%, при цьому протягом аналізованого періоду його питома вага у структурі пасивів суттєвих змін не зазнала. Підприємство збільшує обсяги діяльності за рахунок збільшення власного капіталу. Найбільший вплив на збільшення величини власного капіталу спричинило зростання нерозподіленого прибутку, який склав на кінець 2019 р. 31902 тис. грн.

Далі вважаємо за доцільне визначити модель, за якою здійснюється фінансування оборотного капіталу підприємства (табл. 2.7–2.9).

Таблиця 2.7 – Модель фінансування оборотного капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» у 2017 р.

Актив	Пасив
Варіативна частина поточних активів (25,4%)	Поточні зобов'язання (25,4%)
Системна частина поточних активів (45,5%)	Довгостроковий позиковий капітал (6,0%)
Необоротні активи (29,1%)	Власний капітал (68,6%)
Модель: Агресивна	

Таблиця 2.8 – Модель фінансування оборотного капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» у 2018 р.

Актив	Пасив
Варіативна частина поточних активів (22,7%)	Поточні зобов'язання (22,7%)
Системна частина поточних активів (50,1%)	Довгостроковий позиковий капітал (12,6%)
Необоротні активи (27,2%)	Власний капітал (64,7%)
Модель: Агресивна	

Таблиця 2.9 – Модель фінансування оборотного капіталу підприємств ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» у 2019.

Актив	Пасив
Варіативна частина поточних активів (23,4%)	Поточні зобов'язання (20,93%)
Системна частина поточних активів (50,5%)	Довгостроковий позиковий капітал (12,79%)
	Власний капітал (66,28%)
Необоротні активи (26,11%)	
Модель: Агресивна	

Як бачимо з таблиці, ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовує агресивну модель фінансування оборотного капіталу, яка є найбільш ризикованою, та свідчить про те, що варіативна частина повністю фінансується за рахунок поточної заборгованості, що пов'язано з політикою запозичень, яку проводить ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» протягом аналізованого періоду, за якою короткострокові запозичення в 4,2; 1,8 та 1,6 рази перевищували довгострокові запозичення станом на кінець 2017 р., 2018 р. та 2019 р. відповідно.

Враховуючи той факт, що для формування оборотних активів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовуються як власні, так і позикові джерела фінансування оборотного капіталу, далі проаналізуємо наявність власного оборотного капіталу і довгострокових джерел для формування запасів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» й визначимо тип фінансової стійкості підприємства (табл. 2.10).

Як бачимо з таблиці, якщо у 2017 р. ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» знаходиться у кризовому стані, то на кінець аналізованого періоду воно покращує свої результати до рівня нормальної фінансової стійкості. На покращення ситуації вплинуло, насамперед, зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень на кінець 2019 р. на 200%, завдяки чому було досягнуто перевищення розміру власного оборотного капіталу, довгострокових та короткострокових кредитів та позик над запасами на 12528 тис грн.

Власний оборотний капітал протягом аналізованого періоду демонструє позитивну динамку, якщо на кінець 2017 р. він становив 14169 тис. грн, то на

кінець 2019 р. відповідно 20319 тис. грн.

Таблиця 2.10 – Показники джерел формування запасів підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за період 2017–2019 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+/-)	
				2018 р. / 2017 р.	2019 р. / 2018 р.
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів (ВОК)	14169	16299	20319	2130	4020
Наявність ВОК, довгострокових позикових джерел (ДПК) для формування запасів	16325	21794	26793	5469	4999
Наявність ВОК + ДПК і короткострокових позикових джерел для формування запасів (КПК)	17436	23340	37380	5904	14040
Запаси	18223	22824	24852	4601	2029
Надлишок (+) нестача (-) ВОК для формування запасів	-4053	-6524	-4533	-2471	1991
Надлишок (+) нестача (-) ВОК+ ДПК для формування запасів	-1897	-1029	1941	868	2970
Надлишок (+) нестача (-) ВОК+ДПК +КПК, для формування запасів	-787	516	12528	1303	12011
Запас стійкості фінансового стану, днів	-11,84	10,24	172,07	22	162
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн запасів, грн	-0,04	0,02	0,50	-0,02	0.48
Тип фінансової стійкості	кризовий фінансовий стан	нестійкий фінансовий стан	нормальна фінансова стійкість	x	x

Протягом періоду, що аналізується запаси перевищували власний оборотний капітал у 2017 р. на 4053 тис. грн, у 2018 р. на 6524 тис. грн та у 2019 р. на 4533 тис. грн.

При цьому у 2019 р. наявність власного оборотного капіталу,

довгострокових та короткострокових кредитів та позик перевищували запаси на 12528 тис грн. Відповідно у 2019 р. підприємство мало нормальну фінансову стійкість.

Запас стійкості фінансового стану у 2017, 2018 та 2019 рр. становив відповідно –11,84, 10,24 та 172,07 дні. При цьому стійкості фінансового стану підприємства протягом аналізованого періоду зростає на 184 дні. Щодо надлишку джерел фінансування то у 2017 р він становив від’ємне значення -0,04 грн, у 2017 р., 0,02 грн у 2018 р. та 0,5 у 2019 р.

Підвищення розміру показників джерел формування запасів підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» у 2019 р. свідчить про покращення ситуації щодо забезпеченості запасів, адже підприємства розширює можливості для їх покриття власним оборотним капіталом. Таким чином, підприємство в достатній мірі наділене власним капіталом, його вистачає для здійснення поточної діяльності, про що свідчать показники фінансової стійкості.

В цілому на основі проведених розрахунків слід зробити висновок щодо достатнього рівня ефективності системи управління оборотного капіталу підприємства в аспекті його формування. Наступним кроком вважаємо за доцільне оцінити ефективність використання оборотного капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».

2.3 Аналіз основних показників ефективності використання оборотного капіталу підприємства

Враховуючи той факт, що оборотний капітал підприємства вкладається у формування його оборотних активів, першим кроком вважаємо за доцільне оцінити динаміку і структуру оборотних активів підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», які виступають об’єктами вкладень сформованого підприємством оборотного капіталу (табл. 2.11).

Протягом всього періоду питома вага запасів коливалася у розмірі 66–72% у загальній вартості активів, що пояснюється технологічними

особливостями продукції, яку виробляє ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС». Насамперед, висока частка запасів зумовлена значним обсягом незавершеного виробництва (питома вага 41–46%) та достатньо високою вартістю виробничих запасів (питома вага 20–23% у загальній вартості оборотних активів). Відзначимо також, що готова продукція займає 3–5% від загальної вартості його оборотних активів та має тенденцію до щорічного зростання.

Таблиця 2.11 – Динаміка та структура оборотних активів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019, тис. грн.

Стаття балансу	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	тис. грн	питома вага у %	тис. грн	питома вага у %	тис. грн	питома вага у %
Оборотні активи, в т.ч.:	25433	100,0	31650	100,0	37380	100,0
- запаси, в т.ч.:	18223	71,6	22824	72,1	24852	66,5
- виробничі запаси	5823	22,9	6602	20,9	7298	19,5
- незавершене виробництво	11413	44,9	14535	45,9	15434	41,3
- готова продукція	956	3,7	1659	5,2	2087	5,6
- товари	31	0,1	28	0,1	34	0,1
- поточні біологічні активи	0	-	0	-	0	0,0
- дебіторська заборгованість всього, в т.ч.:	3837	15,1	3596	11,4	7591	20,3
- заборгованість за товари, роботи, послуги	1575	6,2	1947	6,2	5527	14,8
- заборгованість за розрахунками	1996	7,8	1091	3,4	1442	3,9
- інша поточна дебіторська заборгованість	267	1,1	558	1,8	621	1,7
- поточні фінансові інвестиції	1099	4,3	969	3,0	16	0,0
- гроші та їх еквіваленти	2203	8,7	4070	12,9	4768	12,8
- інші оборотні активи	71	0,3	191	0,6	152	0,4

Дебіторська заборгованість підприємства займає 11–20% у загальній вартості його оборотних активів та має неоднозначну як за розміром, так і за питомою вагою. Відзначимо при цьому, що на збільшення дебіторської заборгованості у 2019 р., насамперед, вплинуло суттєве збільшення зменшення дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги.

ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» варто звернути увагу на збільшення обсягів замороження оборотного капіталу в товарній дебіторській заборгованості й ретельно контролювати її розмір, не допускаючи її подальшого не обґрунтованого збільшення, адже значне накопичення заборгованості може перерости в кризу неплатежів.

Грошові кошти підприємства (8–13% від загальної вартості оборотних активів) мають тенденцію до щорічного зростання, що відповідно підвищує рівень ліквідності підприємства та вказує на зростання фінансування оборотним коштом найбільш ліквідних активів та заслуговує на позитивну оцінку.

Динаміка основних статей оборотних активів підприємства наведено на рис. 2.7.

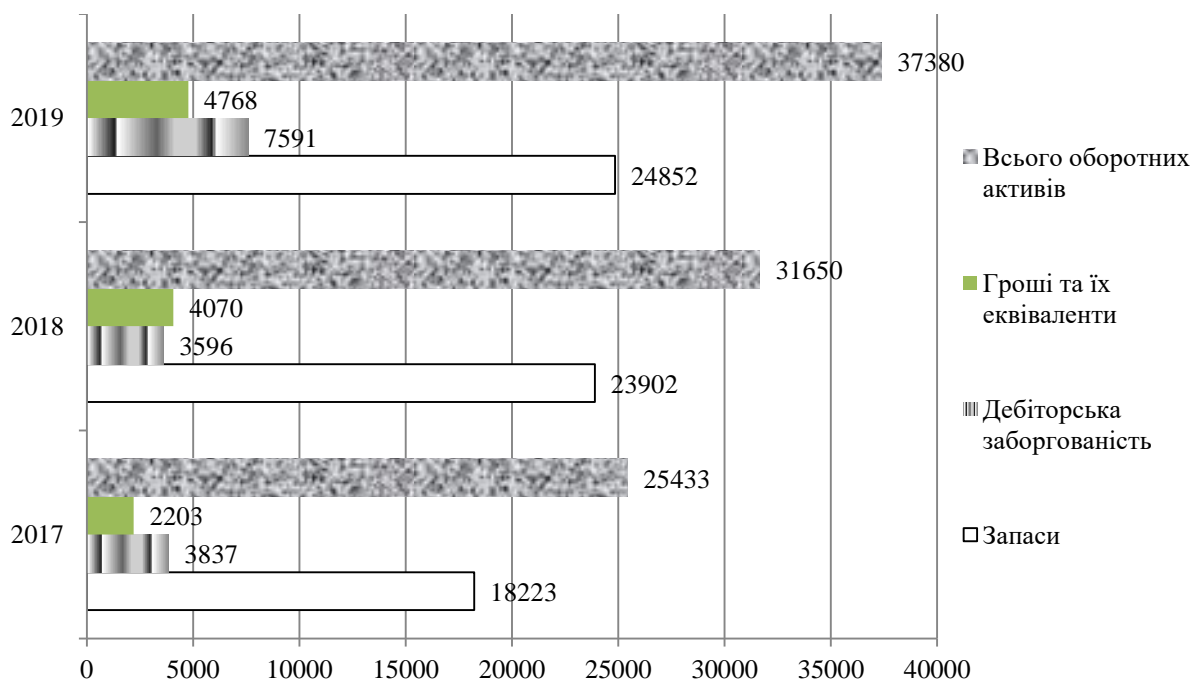

Рисунок 2.7 – Динаміка основних складових оборотних активів підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр., тис. грн.

Враховуючи той факт, що одним з результуючих показників управління оборотним капіталом підприємства виступає ліквідність [56], яка є категорією, що забезпечує поточну платоспроможність підприємства й оцінює потенційну можливість швидкого реінвестування оборотного капіталу в грошову форму при зміні кон'юнктури ринку, наступним кроком вважаємо за доцільне оцінити ліквідність аналізованого підприємства.

Так, спочатку, зупинимось на аналізі ліквідності балансу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС». Для цього згрупуємо його активи і капітал у відповідні групи за ліквідністю та за ступенем терміновості (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Аналіз ліквідності балансу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр. тис. грн.

Актив	На кінець року		
	2017	2018	2019
A1	3302	5039	4784
A2	3837	3596	7743
A3	18293	23015	24852
A4	10475	11817	13210
Баланс	35909	43467	50591
Пасив	На кінець року		
	2017	2018	2019
П1	8016	6629	7871
П2	1112	3227	1491
П3	2156	5495	4175
П4	24625	28117	37359
Баланс	35909	43467	7871
Платіжний надлишок (+) або недостача (-)			
Виконання умови	2017	2018	2019
$A1 < П1$	-4713	-1590	-3087
$A2 \geq П2$	2725	370	6252
$A3 \geq П3$	16138	17520	20677
$A4 \leq П4$	-14149	-16299	-24149

Баланс вважається абсолютно ліквідним, коли має місце така ситуація: $A1 \geq П1$; $A2 \geq П2$; $A3 \geq П3$; $A4 \leq П4$.

Баланс підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» на вказані дати не є абсолютно ліквідним, хоча слід зазначити, що не виконується лише перша умова. За результатами аналізу ліквідності підприємства маємо наступну ситуацію:

1) підприємство не має достатню суму наявних грошових коштів для розрахунків з кредиторами ($A1 < П1$). На кінець 2017 р. нестача ліквідних активів становить 4713 тис. грн, на кінець 2018 р. – 15903 тис. грн та тис 3087 грн відповідно на кінець 2019 р.;

2) є ліквідною друга група активів протягом 2017–2019 рр. Активи, що швидко реалізуються покривають короткострокові зобов'язання на кінець 2017 р. на 2720 тис. грн, на кінець 2018 р. – 370 тис. грн, та на кінець 2019 р. – 6252 тис. грн відповідно;

3) ліквідною є третя група активів на протязі всього періоду. На кінець 2017 р. надлишок ліквідних активів становив 16138 тис грн, на кінець 2018 р. надлишок ліквідних активів становить 17520 тис грн, на кінець 2019 р. – 20677 тис. грн відповідно;

4) відмічаємо достатність власного капіталу для формування важко ліквідних активів, про що свідчить виконання четвертої вимоги ліквідності ($A4 \leq П4$).

З метою комплексної оцінки ефективності управління оборотним капіталом підприємства з позиції забезпечення ліквідності можна застосовувати загальний показник платоспроможності ($K_{заг}$), збільшення якого свідчить про зміцнення платоспроможності й підвищення ефективності управління оборотним капіталом [4, 13]:

$$K_{заг} = \frac{A1 + 0,5A2 + 0,3A3}{П1 + 0,5 \cdot П2 + 0,3П3}, \quad (2.1)$$

Для ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»:

$$K_{заг.2017} = (3302 + 0,5 \times 3837 + 0,3 \times 18293) / (8016 + 0,5 \times 1112 + 0,3 \times 2156) = 1,16$$

$$K_{заг.2018} = (5039 + 0,2 \times 3596 + 0,3 \times 23015) / (6629 + 0,5 \times 3227 + 0,3 \times 5495) = 1,28$$

$$K_{заг.2019} = (4784 + 0,5 \times 7743 + 0,3 \times 24852) / (7871 + 0,5 \times 1491 + 0,3 \times 4175) = 1,63$$

Таким чином, аналізований показник має тенденцію до суттєвого збільшення, що свідчить про зрушення в бік покращення структури активів і пасивів, що дає підставу стверджувати про покращення платоспроможності, а отже, і фінансового стану підприємства.

Аналіз ліквідності балансу підприємства також доцільно доповнити розрахунком показників ліквідності, які необхідні для оцінки можливостей підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання за рахунок визначених складових оборотного капіталу.

Результати аналізу показників ліквідності ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Показники ліквідності підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017-2019 рр.

Назва показника	Оптимальне значення	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019	
					2017	2018
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,5–2,5	2,78	3,21	3,53	0,75	0,32
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,8–1,5	0,89	0,88	1,34	0,45	0,46
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25–0,3	0,36	0,51	0,51	0,15	-
Чистий оборотний капітал	-	16305	19036	24341	8036	5305

Аналізуючи дані таблиці слід зазначити, що усі показники ліквідності у періоді до 2019 р. мали тенденцію збільшення, окрім коефіцієнта абсолютної ліквідності який у 2019 р. залишився на рівні 2018 р. при цьому перевищив рівень 2017 р. на 0,15 в.п.

Перевищення коефіцієнта загальної ліквідності від оптимального значення свідчить про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів які сформувалися завдяки власним джерелам. Але значне нагромадження запасів на підприємстві, відволікання коштів у дебіторську заборгованість може бути пов'язане з неефективним управлінням активами та нераціональним використанням фінансових ресурсів.

Досліджуючи динаміку коефіцієнта загальної ліквідності слід констатувати,

що протягом 2017–2019 рр. він підвищився на 0,75 та становив на кінець звітнього періоду 3,99. Це означає що на кожну гривню короткострокових зобов'язань підприємства у кінці 2019 р. припадало 3,53 ліквідних коштів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».

Коефіцієнт термінової ліквідності підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» протягом аналізованого періоду підвищився на 0,45 та на кінець 2019 р. становив 1,34.

Слід зазначити, що підвищення даного коефіцієнта свідчить про покращення роботи керівництва, щодо стабілізації платіжного балансу підприємства у складний економічний період.

Динаміку показників ліквідності підприємства наведено на рис. 2.8.

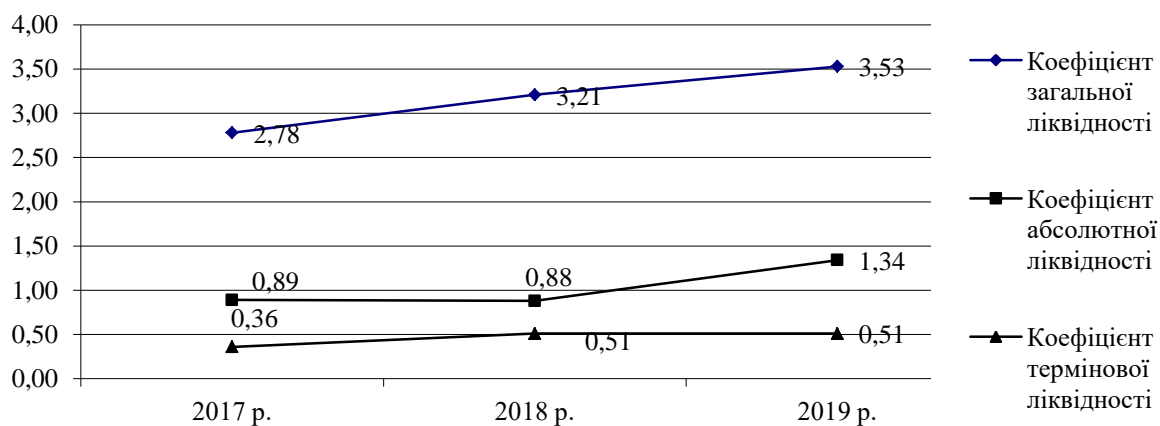

Рисунок 2.8 – Динаміка показників ліквідності ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за період 2017–2019 рр.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності даного підприємства є дуже цікавим для постачальників сировини. Його рівень перевищує нормативне значення та дає можливість забезпечити кредиторську заборгованість постачальників.

Даний коефіцієнт в 2017 р. становив 0,36 на кінець 2018 та 2019 рр. він збільшився на 0,15 та становив 0,51, при оптимальному значенні 0,25–0,30.

Чистий оборотний капітал залежить як від структури активів так і від джерел коштів. За інших умов зростання даного коефіцієнта є позитивним явищем.

Чистий оборотний капітал за аналізований період збільшився на 8036 тис. грн, та на кінець 2019 р. становив – 24341 тис. грн.

При цьому слід відзначити, що всі коефіцієнти протягом аналізованого періоду або знаходяться в межах нормативних значень, або перевищують їх, що вказує на досить високу ефективність управління оборотним капіталом підприємства з погляду ліквідності.

Підкреслимо, що ефективність використання оборотного капіталу доцільно оцінювати за допомогою показників оборотності.

Отже, використовуючи формули, наведені в п. 1.3 кваліфікаційної роботи (1.7–1.9, 1.15), розрахуємо показники ефективності використання оборотного капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» протягом 2017–2019 рр. та згрупуємо їх в табл. 2.14.

1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів (оборотів):

$$Коб_{2017} = 23927 / (19204 + 25433) : 2 = 23927 / 22319 = 1,07$$

$$Коб_{2018} = 18245 / (25384 + 31650) : 2 = 18245 / 28517 = 0,64$$

$$Коб_{2019} = 26210 / (31852 + 37380) : 2 = 26210 / 53306 = 0,49$$

2. Тривалість одного обороту оборотних активів (днів):

$$Тоб_{2017} = 360 : 1,07 = 336,45$$

$$Тоб_{2018} = 360 : 0,64 = 562,50$$

$$Тоб_{2019} = 360 : 0,49 = 734,69$$

3. Коефіцієнт завантаження оборотних активів:

$$Кзав_{2017} = 22319 / 23927 = 0,93$$

$$Кзав_{2018} = 28517 / 18245 = 1,56$$

$$Кзав_{2019} = 53306 / 26210 = 2,03$$

4. Сума вивільнених (залучених) оборотних засобів (тис. грн.):

$$ОК_{2018} = 18245 / 360 \times (562,50 - 336,45) = + 11456 \text{ тис. грн. (залучення)}$$

$$ОК_{2019} = 26210 / 360 \times (734,69 - 562,50) = + 12536 \text{ тис. грн. (залучення)}$$

В цілому, з аналізу таблиці можна зробити висновок, що на підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» спостерігається щорічне погіршення ефективності

використання оборотного капіталу за показниками оборотності.

Таблиця 2.14 – Аналіз ефективності використання оборотних активів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» протягом 2017–2019 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+/-)	
				2018 р. / 2017 р.	2019 р. / 2018 р.
Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	1,07	0,64	0,49	-0,43	-0,15
Тривалість одного обороту оборотних активів, дні	336,45	562,50	734,69	226,05	172,19
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,93	1,56	2,03	0,63	0,47
Сума залучених оборотних активів, тис. грн.	+ 610	+ 11456	+ 12536	10846	1080

Так, коефіцієнт оборотності знижується на 0,43 обороти або на 40,2% на кінець 2018 р. й на 0,15 обороти або на 23,43% на кінець 2019 р., що слід оцінювати вкрай негативно.

Зазначене призвело до збільшення тривалості одного обороту на 226,05 днів на кінець 2018 р. та на 172,19 днів на кінець 2019 р., що, відповідно, зумовило необхідність додаткового залучення оборотного капіталу у розмірі 12536 тис. грн на кінець 2018 р., що майже у 19 разів перевищує обсяг додатково залученого оборотного капіталу у 2017 р. та 12536 тис. грн на кінець 2019 р., що на 10% більше, ніж обсяг додатково залученого ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» оборотного капіталу у 2018 р. та має оцінюватися вкрай негативно.

Для оцінки ефективності використання оборотного капіталу доцільно розрахувати також інтегральний показник ефективності використання оборотного капіталу, методика розрахунку якого наведена в табл. 1.5 п. 1.3 кваліфікаційної роботи (табл. 2.15).

Аналіз таблиці свідчить про зменшення ефективності використання

оборотного капіталу підприємства протягом аналізованого періоду.

Таблиця 2.15 – Розрахунок інтегрального показника ефективності використання оборотного капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+/-)	
				2018 р. / 2017 р.	2019 р. / 2018 р.
Середні залишки оборотних активів, тис. грн	22319	28517	53306	6198	24789
Чистий дохід (виручка від реалізації), тис. грн	23927	18245	26210	-5682	7965
Операційний прибуток, тис. грн	10245	6006	9665	-4239	3660
Коефіцієнт оборотності (віддача) оборотних активів, оборотів	1,07	0,64	0,49	-0,43	-0,15
Рентабельність оборотних активів, %	45,9	21,06	18,13	-24,84	-2,93
Інтегральний показник ефективності використання оборотних активів, грн	0,7	0,37	0,30	-0,33	-0,07

Зазначене засвідчує не лише зменшення значення показника оборотності оборотних, але й динаміку змін показника рентабельності оборотних активів, який характеризує економічну ефективність використання оборотного капіталу, інвестованого у фінансування оборотних активів.

Як бачимо з табл. 2.15 та рис. 2.9, на кінець 2018 р. рентабельність оборотних активів зменшилась на 24,84 в.п. внаслідок зменшення операційного прибутку на 4239 тис. грн порівняно з 2017 р. При цьому, у 2019 р. незважаючи на збільшення операційного прибутку на 3660 тис. грн, рентабельність оборотних активів зменшилась, оскільки суттєво зросли середні залишки оборотних активів (+24789 тис. грн). Відповідно, інтегральний показник ефективності використання оборотних активів зменшився на 0,33 на кінець 2018 р. та відповідно на 0,07 на кінець 2019 р., що знов підтверджує погіршення ефективності використання оборотного капіталу на кінець аналізованого періоду.

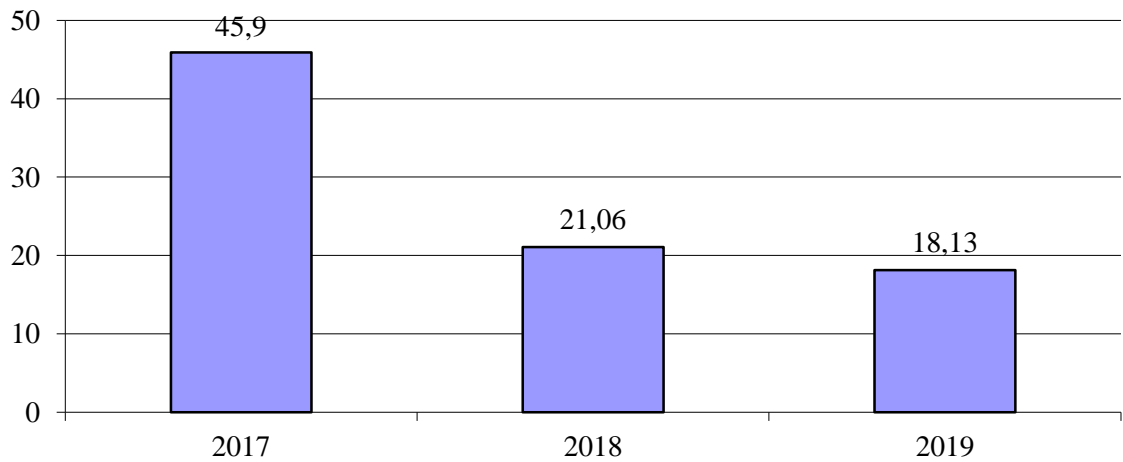

Рисунок 2.9 – Зміна рентабельності оборотних активів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр.

Підкреслимо, що ефективність використання окремих складових, у формування яких інвестовано оборотний капітал підприємства, доцільно оцінювати за допомогою показників ділової активності з формулами 1.10– 1.18 п. 1.3 кваліфікаційної роботи. Результати розрахунків показників ділової активності (коефіцієнтів оборотності, тривалості одного обороту, операційного та фінансового циклів) ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» наведено в табл. 2.16.

Таблиця 2.16 – Показники ділової активності ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017–2019 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+/-)	
				2018 р. / 2017 р.	2019 р. / 2018 р.
1	3	4	5	6	7
Тривалість одного обороту, днів:					
- активів	485,99	780,93	647,44	294,94	-133,49
- власного капіталу	325,40	518,42	424,11	193,02	-94,31
- запасів	231,11	404,38	328,79	173,27	-75,59
- загальної дебіторської заборгованості	58,74	65,34	76,78	6,60	11,44
- дебіторської заборгованості по товарних операціях	23,49	34,83	51,28	11,34	16,45
- загальної кредиторської заборгованості	160,59	262,51	141,13	101,92	-121,38
- кредиторської заборгованості по товарних операціях	15,25	20,45	14,20	5,20	-6,25

Продовження таблиці 2.16

1	3	4	5	6	7
Коефіцієнт оборотності, оборотів:					
- активів	0,74	0,46	0,56	-0,28	0,10
- власного капіталу	1,11	0,69	0,85	-0,42	0,16
- запасів	1,56	0,89	1,09	-0,67	0,20
- загальної дебіторської заборгованості	6,13	4,91	4,69	-1,22	-0,22
- дебіторської заборгованості по товарних операціях	15,33	10,34	7,02	-4,99	-3,32
- загальної кредиторської заборгованості	2,24	2,16	2,55	-0,08	0,39
- кредиторської заборгованості по товарних операціях	23,60	17,60	25,36	-6,00	7,76
Тривалість операційного циклу, днів	289,85	469,72	405,57	179,87	-64,15
Тривалість фінансового циклу, днів	129,26	207,21	264,44	77,95	57,23

Аналізуючи динаміку ефективності використання активів підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», можна відмітити збільшення швидкості їх обороту та відповідно зменшення тривалості обороту у 2017–2018 рр. Так, у 2017 р. активи досліджуваного підприємства здійснили в середньому 0,74 обороти, а тривалість їх одного обороту складала 485,99 дні. У 2018 р. активи підприємства здійснили в середньому 0,46 обороти, а тривалість їх одного обороту складала 404,38 дні.

В 2019 р. ситуація змінилася оскільки, відбулося збільшення середньорічної вартості активів при збільшенні чистого доходу на 7965 тис грн. Відповідно, тривалість одного обороту активів підприємства у 2019 р. зменшилась на 133,49 дні та становила 647,44 дні (0,56 обороти).

Відповідно, тенденція до зменшення тривалості на підприємстві одного обороту у 2019 р. порівняно з 2018 р. спостерігалася також за всіма іншими структурними складовими.

Тривалість одного обороту власного капіталу зменшилась порівняно з 2018 роком на 94,31 дні, запасів на 75,59 дні. Найбільш сильними темпами збільшилась тривалість обороту активів, коефіцієнт оборотності даного показника збільшився на 0,10.

Тенденція до збільшення оборотності спостерігалася за запасами, власним капіталом та кредиторською заборгованістю.

Щодо коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості то слід зазначити, що протягом аналізованого періоду даний показник зменшувався. Якщо у 2017 р. тривалість обороту дебіторської заборгованості становила 58,74 дні то у 2019 р. 76,78 дні.

Слід зазначити що швидкість оборотності дебіторської заборгованості та запасів впливає на операційний та фінансовий цикл підприємства.

Тривалість операційного та фінансового циклу протягом аналізованого періоду мали неоднакову тенденцію. Якщо операційний у 2019 р. збільшився порівняно з 2017 р. на 115,72, то порівняно з 2018 р. зменшення склало 64,15. Це є позитивним моментом, оскільки незважаючи на збільшення тривалості обороту дебіторської заборгованості у 2019 р., підприємство зменшило кількість днів, які у середньому потрібно для виробництва, продажі й оплати продукції.

Щодо фінансового циклу, то його тривалість протягом аналізованого періоду збільшувалась. Відповідно у 2017 р. фінансовий цикл становив 129,26 дні; у 2018 р. – 207,21 дні; у 2019 р. – 264,44 дні. Це пов'язано з тим, що тривалість обороту кредиторської заборгованості протягом аналізованого періоду зменшувалась.

Таким чином, збільшення чистого доходу у 2019 р. призвело до зменшення тривалості їх обороту порівняно з 2018 р. При цьому, порівняно з 2017 р. більшість показників демонстрували уповільнення. Отже, показники ділової активності підприємства протягом аналізованого періоду демонстрували різні тенденції.

В цілому слід зробити висновок щодо наявності певних проблем в системі управління ефективністю використання оборотного капіталу підприємства, перш за все, це стосується погіршення показників використання оборотного капіталу підприємства у 2019 р. порівняно з 2017 р. Відповідно, це зумовлює необхідність вжиття відповідних заходів з метою підвищення раціональності та ефективності використання оборотного капіталу у виробничо-господарській діяльності підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС».

Висновки до розділу 2

В ході аналізу джерел фінансування оборотного капіталу підприємства встановлено тенденцію до щорічного збільшення загальної величини капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» – на 21,05% на кінець 2018 р. та на 16,39% на кінець 2019 р. Зростання розміру капіталу підприємства протягом всього періоду відбувалося за рахунок зростання як власного капіталу (на 14,8% та 19,25% на кінець 2018 р. та 2019 р. відповідно) та зобов'язань (на 36,04% та 11,4% на кінець 2018 р. та 2019 р. відповідно), при цьому зростання зобов'язань на кінець аналізованого періоду перевищує темп зростання власних коштів (51,20% проти 36,16% відповідно), отже на кінець періоду ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» збільшує розмір оборотного капіталу, що фінансується за рахунок позичкових джерел.

Встановлено, що протягом 2017–2019 рр. основну частку в структурі зобов'язань і забезпечень ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» займають поточні борги – 62,05–81% від загального розміру позикового капіталу. При цьому на кінець 2019 р. темп зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень випереджає темп зростання поточних – 17,82% проти 7,41%, відповідно, в структурі зобов'язань і забезпечень на кінець 2019 р. довгострокові борги збільшили питому вагу на 16,7 в.п. (до розміру майже 37,95% проти 62,05% поточних боргів).

В ході дослідження моделі, за якою здійснюється фінансування оборотного капіталу підприємства встановлено, що ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовує агресивну модель фінансування оборотного капіталу, яка є найбільш ризикованою, та свідчить, що варіативна частина фінансується за рахунок поточної заборгованості, що пов'язано з політикою запозичень, яку проводить ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» протягом аналізованого періоду, за якою короткострокові запозичення в 4,2, 1,8 та 1,6 рази перевищували довгострокові запозичення станом на кінець 2017 р., 2018 р. та 2019 р. відповідно.

Власний оборотний капітал протягом аналізованого періоду демонструє позитивну динамку до щорічного зростання – на 15,03% на кінець 2018 р. та на 24,66% на кінець 2019 р. Відповідно, якщо на кінець 2018 р. ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» мало нестійкий фінансовий стан, то на кінець аналізованого періоду воно покращує свої результати до рівня нормальної фінансової стійкості, на що вплинуло, насамперед, зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень на кінець 2019 р. на 16,7%, завдяки чому було досягнуто перевищення розміру власного оборотного капіталу, довгострокових та короткострокових кредитів та позик над запасами на 12528 тис грн.

Структура вкладень оборотного капіталу підприємства залишається досить стабільною протягом всього аналізованого періоду, при цьому в ній можна виділити наявність декількох чітких тенденцій. Так, у складі оборотних активів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» основну роль відіграють запаси (66,5–72% у загальній вартості активів), що зумовлено значним обсягом незавершеного виробництва (питома вага 41,3–45,9% у загальній вартості оборотних активів) та достатньо високою вартістю виробничих запасів (питома вага 19,5–22,9% у загальній вартості оборотних активів); дебіторська заборгованість займає 11–20% у загальній вартості оборотних активів та має тенденцію до збільшення як за розміром, так і за питомою вагою – збільшення на 97,81% та на 5,2 в.п.

Встановлено, що на протязі трьох аналізованих років баланс підприємства не є абсолютно ліквідним через стабільне не виконання першої умови.

Встановлено щорічне погіршення ефективності використання оборотного капіталу за показниками оборотності. Так, коефіцієнт оборотності знижується на 0,43 обороти на кінець 2018 р. й на 0,15 обороти на кінець 2019 р., що призвело до збільшення тривалості одного обороту на 226,05 днів на кінець 2018 р. та на 172,19 днів на кінець 2019 р., що, відповідно, зумовило необхідність додаткового залучення оборотного капіталу у розмірі 11456 тис. грн на кінець 2018 р., що майже у 19 разів перевищує обсяг додатково залученого оборотного капіталу у 2017 р. та 12537 тис. грн на кінець 2019 р.,

що на 10% більше, ніж обсяг додатково залученого ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» оборотного капіталу у 2018 р. та має оцінюватися вкрай негативно.

Також слід відзначити, що незважаючи на збільшення чистого доходу підприємства у 2019 р. відбулося збільшенні складових активів підприємства, відповідно це призвело до збільшення тривалості їх обороту, показники ділової активності підприємства протягом аналізованого періоду демонстрували різні тенденції. Зокрема, негативним є той факт, що тривалість операційного циклу протягом аналізованого періоду збільшувалась.

В цілому на основі проведених розрахунків зроблено висновок щодо недостатнього рівня ефективності системи управління оборотного капіталу підприємства в аспекті його формування та використання.

3 УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»

3.1 Формування діагностичного інструментарію оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства

Оборотний капітал є важливою складовою господарської діяльності будь-якого підприємства, оскільки від його раціонального використання залежить безперервність виробничого процесу, безперервність процесу реалізації продукції та ефективність діяльності господарюючого суб'єкта в цілому. Тому першочерговим завданням кожного підприємства є раціональне формування та ощадливе використання оборотного капіталу, забезпечення чого можливе лише за умови ефективного управління вказаним процесами [39].

Відповідно, відтворення капіталу – це безперервне його відновлення, яке забезпечує постійне повторення процесу виробництва. Система управління відтворенням оборотного капіталу являє собою сукупність управлінських дій, спрямованих на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, залучених в оборотний капітал підприємства, збільшення рентабельності його активів і ліквідності при підтримці безперервної операційної діяльності [32].

Система управління відтворенням оборотного капіталу наведена на рис. 3.1.

На сьогодні для аналізу управління відтворенням оборотного капіталу застосовують традиційні методи, зокрема: горизонтальний та вертикальний аналіз балансу – як джерел формування оборотного капіталу, так й об'єктів його вкладень (оборотних активів), аналіз коефіцієнтів тощо – що й було використано у 2 розділі кваліфікаційної роботи в межах оцінювання ефективності управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», що дозволило встановити джерела формування оборотного капіталу аналізованого підприємства й структуру його вкладень, визначити модель, за якою

здійснюється фінансування оборотного капіталу, оцінити ефективність його використання на основі розрахунку коефіцієнтів ліквідності, оборотності, ділової активності.

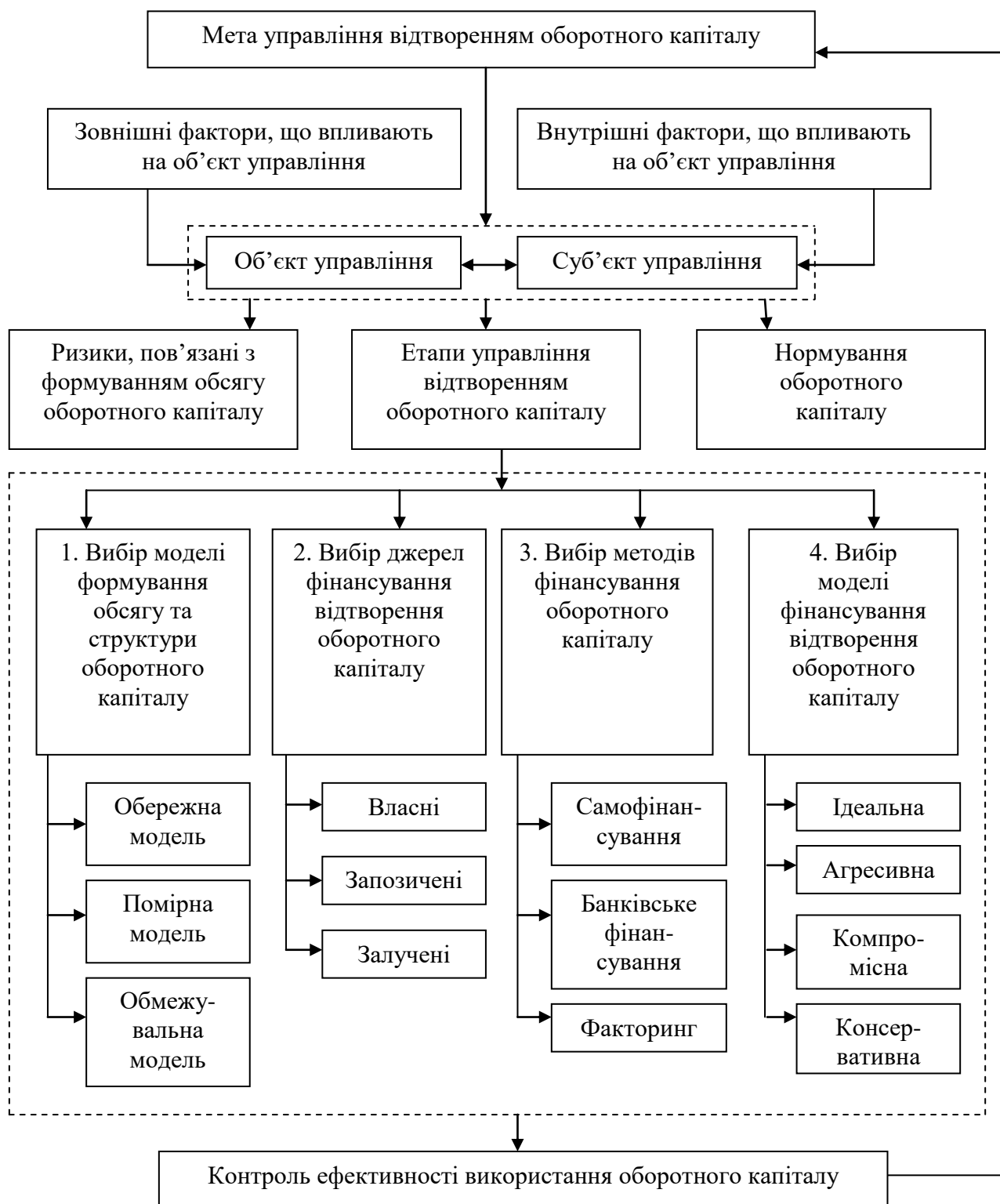

Рисунок 3.1 – Система управління відтворенням оборотного капіталу [24]

Однак при цьому використанні напрями аналізу дозволяють здійснити оцінювання лише окремих аспектів діяльності ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», в яких має місце участь оборотного капіталу. Відповідно, такий підхід не дає можливості мати узагальнену інформацію для подальших управлінських рішень. Якщо брати за основу порівняння отриманих результатів оцінювання з аналогічними показниками діяльності конкурентів, то результат буде неоднозначним. Тому доцільним є визначення єдиного інтегрального показника управління формуванням, використанням та відтворенням оборотного капіталу.

У процесі дослідження проблеми оцінювання ефективності діяльності підприємства, у тому числі й оборотним капіталом підприємства, ми дійшли висновку, що оптимізувати процес управління можна лише до певного критерію – показника, відносно якого формується оцінювання управлінських дій щодо підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

Складність процесів та їх різноманітність в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства, а також значна кількість чинників мають доволі вагомий вплив на ефективність управління підприємством, таким чином, доцільним є оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства за допомогою системи узагальнених показників, які використовуються для визначення економічної ефективності від передбачених стратегією заходів щодо управління оборотним капіталом.

Основна мета проведення аналізу ефективності управління оборотним капіталом полягає у здійсненні комплексного оцінювання, за результатами якого можна визначити ефективність управління оборотним капіталом підприємства та своєчасно відреагувати на зміни в управлінні підприємством.

Для визначення ефективності управління оборотним капіталом підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» запропоновано застосовувати інтегральний показник ефективності управління оборотним капіталом як середню геометричну показників залучених до аналізу оцінювання [3].

Для оцінки інтегрального показника використовують універсальний

показник – функцію бажаності Харрінгтона, яка була вперше запропонована в 1965 р. Едвіном Харрінгтоном як метод оцінки якості продукту [71].

$$S = \sqrt[n]{A_1 \times A_2 \times A_3 \times \dots \times A_n}$$

де $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$ – показники, що рекомендовані при здійсненні аналізу ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

Метод оцінювання полягає в розрахунку єдиного показника, який би відображав узагальнену характеристику ефективності управління оборотним капіталом підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС», що характеризується певною множиною характеристик, які досить часто взаємопов'язані та майже завжди вимірюються в різних одиницях [14].

Як наслідок, підхід Харрінгтона призвів до виникнення ряду його модифікацій, серед них – функція бажаності Дж. Деррінджера і Р. С'юча [68], які запропонували формули для трьох типів показників: стимуляторів, дестимуляторів і показників, для яких найкращим є цільове значення. Однак підхід Деррінджера та С'юча також не позбавлений недоліку, притаманного функції бажаності Харрінгтона – суб'єктивізму, який виникає при визначенні нормативних значень відібраних показників, а також нижніх та верхніх меж інтервалів шкали.

Для розрахунку інтегрального показника ефективності управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» необхідно сформулювати показники.

Для оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства вважаємо доцільним застосування таких показників, як коефіцієнт покриття; коефіцієнт термінової ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт забезпеченості власними оборотним капіталом; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; коефіцієнт оборотності запасів; коефіцієнт оборотності

оборотних активів; коефіцієнт рентабельність оборотних активів; коефіцієнт рентабельність продажів.

Результат розрахунку інтегрального показника оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Розрахунок інтегрального показника оцінки ефективності управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС»

Показник	Умовні позначення	Рік		
		2017	2018	2019
Коефіцієнт покриття	A ₁	2,78	3,21	3,53
Коефіцієнт термінової ліквідності	A ₂	0,89	0,88	1,34
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	A ₃	0,36	0,51	0,51
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотним капіталом	A ₄	0,56	0,51	0,54
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	A ₅	0,96	0,89	0,9
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	A ₆	2,24	2,16	2,55
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	A ₇	6,13	4,91	4,69
Коефіцієнт оборотності запасів	A ₈	1,56	0,89	1,09
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	A ₉	1,07	0,64	0,49
Коефіцієнт рентабельність оборотних активів	A ₁₀	0,459	0,211	0,181
Коефіцієнт рентабельність продажів	A ₁₁	0,249	0,186	0,205
Інтегральний показник ефективності управління	x	1,021	0,844	0,890

За результатами розрахунку інтегрального показника, слід зазначити, найбільш ефективно оборотний капітал ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовувався у 2017 р., у 2018 р. інтегральний показник зменшився до рівня 0,844. Зменшення інтегрального показника у 2018 р. було пов'язане зі зменшенням коефіцієнта забезпеченості власними оборотним капіталом; коефіцієнтом маневреності власного капіталу; коефіцієнтом оборотності кредиторської заборгованості, також зменшились коефіцієнти оборотності запасів, оборотних активів. Зменшення показників рентабельності також вплинуло негативно на інтегральний показник. У 2019 р. інтегральний показник збільшився до рівня 0,890, за рахунок покращення більшості коефіцієнтів

ефективності використання оборотного капіталу, при цьому рівень інтегрального показника у 2019 р. був меншим ніж у 2017 р.

Відповідно, керівництву підприємства, слід вжити заходів щодо підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

Підвищення ефективності системи управління оборотним капіталом підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» повинно полягати у пошуку найбільш ефективних форм його фінансування, оптимізації обсягу та структури, забезпеченні прийняттого рівня ліквідності.

При цьому слід зазначити, що підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» повинно забезпечувати компроміс між ризиком втрати ліквідності і ефективністю роботи. Відповідно, це передбачає вирішення двох важливих завдань:

– забезпечення платоспроможності підприємства, тобто підприємство повинно мати можливість вчасно сплачувати рахунки, виконувати зобов'язання, оскільки не маючи достатнього рівня оборотного капіталу, підприємство може набути ризику неплатоспроможності.

– забезпечення прийняттого обсягу, структури і рентабельності активів, оскільки, наприклад, високий рівень виробничо-матеріальних запасів потребує значних поточних витрат.

До основних методів оптимізації оборотного капіталу і підвищення його ліквідності на підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» необхідно запровадити ряд заходів, які дозволять більш ефективно використовувати оборотний капітал. До основних заходів слід віднести:

1. Управління дебіторською заборгованістю. Слід зазначити, що дебіторська заборгованість на підприємстві за аналізований період суттєво зросла. Якщо на кінець 2017 р. обсяг дебіторської заборгованості за продукцію, товари та послуги становила 1064 тис. грн, то на кінець 2019 р. її обсяг збільшився до 5527 тис. грн, (419,5%).

До основних заходів щодо покращення системи управління дебіторською

заборгованість, які може запровадити ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» слід віднести:

– встановити терміни відстрочки платежів для різних груп покупців. Слід запровадити в практику діяльності підприємства, терміни відстрочки виходячи від того який період часу, потрібен конкретному покупцю для реалізації придбаного товару (за умови, що товар придбаний контрагентом з метою подальшого продажу).

– встановити ліміт величини дебіторської заборгованості для кожного покупця (або групи покупців), відповідно ліміт буде в першу чергу визначатися обсягами реалізації та історії кредитних відносин з покупцем.

– запровадити гнучку систему знижок для клієнтів, які працюють на умовах передплати.

– запровадити певну системи знижок в той період року, коли рівень продажів підприємства є найменшим.

– укладати договори, в яких чітко буде зазначено умови та терміни оплати, а також відповідальність покупця у випадку порушення термінів розрахунків.

2. Більш ґрунтовано ґрунтовно здійснювати планування руху грошових коштів по окремих підприємствах-контрагентах та по компанії в цілому.

3. Приділяти більш уваги нормуванню та скороченню запасів, застосовувати систему управління і контролю щодо забезпечення підтримки запасів на оптимальному рівні.

4. Здійснювати розрахунки мінімально достатніх коштів для авансування оборотних активів із метою безперебійної та ритмічної роботи підприємства (це завдання вирішується нормуванням оборотних коштів);

5. Розробити облікову політику для оптимізації оподаткування шляхом: вибору методів амортизації, списання товарно-матеріальних цінностей, визначення виручки від реалізації і т. п.;

6. Прискорити оборотність коштів на кожній стадії обороту капіталу, оскільки це вказує на частку чистого доходу від реалізації в обігових коштах.

Таким чином, для забезпечення стабільної діяльності ТОВ «АГРОМЕТ-

ПЛЮС» особливо в умовах економічної нестабільності, необхідно не лише ретельно аналізувати кожен елемент оборотного капіталу, а й використовувати на практиці сучасні методи управління оборотним капіталом.

3.2 Удосконалення політики управління оборотним капіталом підприємства

Частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу та складу оборотних засобів, оптимізації структури коштів для їх фінансування, є політика управління оборотним капіталом підприємства. Реалізація вказаної політики має забезпечити довгострокову виробничу та ефективну фінансову діяльність підприємства. Ефективне управління оборотним капіталом передбачає вибір та здійснення певної фінансової політики.

Головним питанням, яке постає перед підприємством під час розроблення політики управління оборотними засобами, є фінансування оборотних засобів, тому ключовим аспектом буде спрямування зусиль на формування політики фінансування оборотних засобів.

Ураховуючи вищевикладене, вирішення потребує проблема розроблення структурно-логічного алгоритму політики управління оборотним капіталом підприємств і обґрунтування підходів до його використання.

Теоретичні засади політики управління оборотним капіталом достатньо широко представлені в роботах вітчизняних науковців [28, 33, 64], якими визначено етапи політики управління оборотними засобами, досліджено підходи до політики фінансування оборотних засобів і ефективності їх управління. Проте однозначного підходу до формування структурно-логічного алгоритму щодо політики управління оборотним капіталом підприємства немає.

Ю.В. Дубей [20] досліджує питання обґрунтування політики фінансування оборотних засобів у підприємствах на засадах

багатокритеріального підходу. Узагальненню теоретичних аспектів щодо визначення сутності політики управління оборотним капіталом сучасного підприємства присвячено дослідження Є. О. Доніна [18]. Ю. О. Швець, А. В. Скворцова [63] досліджують процес управління оборотним капіталом підприємств у сучасних умовах господарювання та обґрунтовують сутність поняття, визначають складові елементи управління засобами і основні фактори, що впливають на їх формування. Питанням методології управління оборотним капіталом підприємств в умовах кризи присвячено дослідження Д. Л. Ящука [66]. А. А. Геворкян, В. В. Хачатрян [14] досліджують методи управління оборотним капіталом підприємства.

Дослідження зарубіжних і вітчизняних науковців із питань політики управління оборотним капіталом підприємства дав можливість зробити висновок про відсутність чіткого алгоритму дій щодо політики управління оборотним капіталом підприємства, оскільки переважно досліджується оцінювання оборотних засобів та їх структура. Питання розроблення алгоритму політики управління оборотним капіталом підприємства залишається невирішеним та потребує додаткового дослідження.

Нами запропоновано структурно-логічний алгоритм політики управління оборотним капіталом підприємства, яка складається з одинадцяти етапів рис. 3.2.

Розглянемо детально зазначену структурно-логічну послідовність процесу управління оборотним капіталом підприємства.

На першому етапі відбувається розрахунок показників оцінювання оборотних засобів за попередній період, оцінювання структури оборотних засобів та проводиться оцінювання ефективності використання оборотних засобів.

У процесі оцінювання оборотних засобів використовуються прийоми фінансового оцінювання: вертикальний і горизонтальний аналіз, за допомогою яких доцільно здійснити аналіз стан і структуру оборотних засобів. Під час оцінювання ефективності використання оборотних засобів необхідним є

розрахунок таких коефіцієнтів, як: коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження і коефіцієнт ефективності. За результатами першого етапу стає зрозумілим, чи є політика управління оборотним капіталом ефективною або ні.

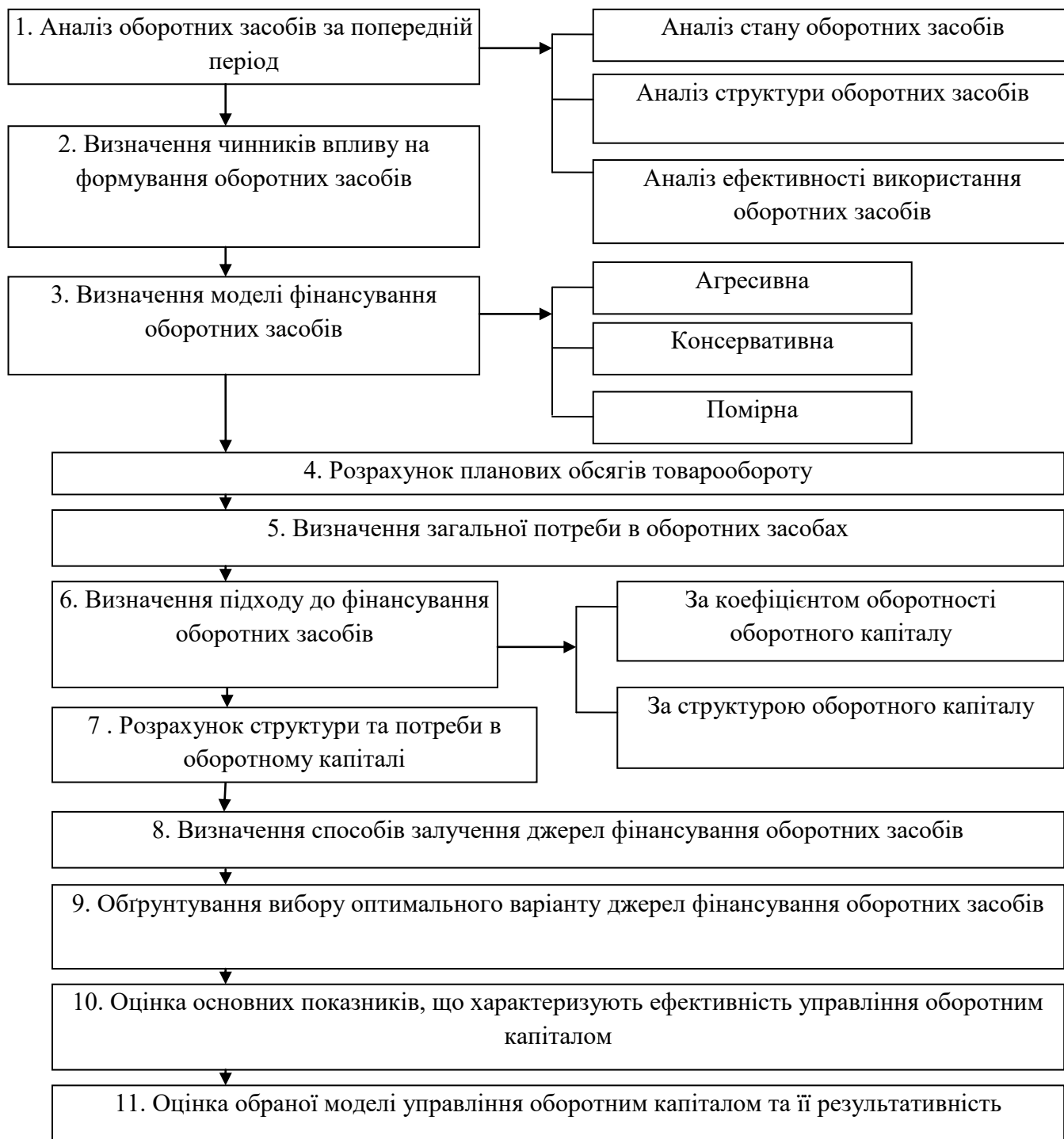

Рисунок 3.2 – Структурно-логічний алгоритм політики управління оборотним капіталом підприємства

На другому етапі визначаються фактори впливу на формування оборотних засобів, які можуть бути як зовнішніми, так та внутрішніми.

На третьому етапі визначається модель фінансування оборотних засобів.

Існує три моделі фінансування оборотних засобів: консервативна, помірна, агресивна. Для розуміння того, чи є вибрана модель ефективною, необхідно розробити показників, за якими має визначатися ефективність вибраної моделі. Серед показників ефективності слід назвати: достатність коштів, мінімальна вартість, забезпечення платоспроможності, забезпечення фінансової стійкості [25].

Показник забезпечення платоспроможності виражається за допомогою коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл), який показує забезпеченість підприємства оборотним капіталом для здійснення діяльності.

Нормативним є значення від 1,5 до 2,5. Якщо значення показника менше, ніж 1,5, спостерігається приток готівки.

Враховуючи практику діяльності підприємств, залежно від обраного підходу до фінансування слід виконуватися такі умови:

- за агресивного підходу: $K_{пл} \geq 0,9$;
- за компромісного підходу: $K_{пл} \geq 1$;
- за консервативного підходу: $K_{пл} \geq 1,1$.

Вимога достатності грошей для забезпечення потреб підприємства у оборотних засобах буде виконуватися виходячи з такої умови:

$$OA_{п} \leq OK_{ф}, \quad (3.1)$$

де $OA_{п}$ – загальна потреба у оборотних засобах, тис. грн.;

$OK_{ф}$ – сума грошей, що може бути авансована у оборотні засоби, тис. грн.

Показник забезпечення фінансової стійкості доцільно представити показником співвідношення позикового і власного капіталу (Квп), який характеризує структуру фінансування діяльності підприємства.

Цей показник також має диференціюватися залежно від підходу до фінансування. Так, у вітчизняній практиці нормальним вважається значення 1, коли позиковий капітал дорівнює власному. Така позиція цілком відображає компромісний підхід до фінансування оборотних засобів більшості підприємств різних галузей економіки. Проте підприємства мають свою специфіку, що виражається у значній частці позикового капіталу для формування оборотних засобів, частка яких є вагомою. До того ж розмір підприємства зумовлює свої особливості формування капіталу, а тому співвідношення позикового і власного капіталу визначається виходячи зі специфіки різних підприємств [48].

Розрахунок кроку кожного інтервалу провадиться за статистичною формулою:

$$h = \frac{\overline{Кпв}_{max} - \overline{Кпв}_{min}}{k - 1} \quad (3.2)$$

де $\overline{Кпв}_{max}$, $\overline{Кпв}_{min}$ – відповідно максимальне і мінімальне середнє значення коефіцієнту співвідношення позикового і власного капіталу за сукупністю підприємств;

k – кількість інтервалів значень коефіцієнту оборотності оборотних засобів.

Тоді:

- за компромісного підходу: $Кпв \leq \overline{Кпв}_{min} + h$;
- за агресивного підходу: $Кпв \leq \overline{Кпв}_{max}$;
- за консервативного підходу: $Кпв \leq \overline{Кпв}_{min}$.

Показник мінімізації вартості залучення оборотних засобів може бути визначений середньозваженою вартістю оборотного капіталу, яка прагне до мінімуму:

$$ОК_{пз} \times С_{пз} + ОК_{дз} \times С_{дз} + ОК \times С_{в} \rightarrow \min, \quad (3.3)$$

де $ОК_{пз}$, $ОК_{дз}$, $ОК_{в}$ – сума оборотних засобів, профінансованих за рахунок довгострокових, короткострокових позик і власного капіталу

відповідно;

Спз, Сдз, Св – вартість фінансування за рахунок довгострокових, короткострокових позик і власного капіталу відповідно.

Отже, за цільового підходу дотримання зазначених вище показників забезпечить здійснення ефективної політики фінансування оборотних засобів.

На четвертому етапі, використовуючи коефіцієнт забезпеченості темпів усталеного росту здійснюється розрахунок планових обсягів товарообороту:

$$q = \frac{r * P_{\text{реал}} \times O_{\text{акт}} \times K_{\text{зал}}}{1 - r \times P_{\text{реал}} \times O_{\text{акт}} \times K_{\text{зал}}} \quad (3.4)$$

де q – коефіцієнт забезпеченості темпів усталеного росту;

$P_{\text{реал}}$ – рентабельність реалізації підприємства;

r – коефіцієнт реінвестування прибутку;

$K_{\text{зал}}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

$O_{\text{акт}}$ – коефіцієнт оборотності засобів;

На п'ятому етапі встановлюється загальна потреба в оборотних засобах економіко-математичним методом нормування їхньої загальної величини і розраховуємо необхідний розмір оборотних засобів на наступний період.

Для цього використовуємо кореляційний оцінювання та будуємо моделі для визначення необхідного обсягу оборотних засобів залежно від товарообороту.

Для використання кореляційного аналізу застосовується залежність обсягу оборотних засобів (Y) від об'єму товарообороту (X). За результатами кореляційного аналізу розраховуємо плановий обсяг оборотних засобів та визначаємо загальну потребу в оборотних засобах.

На шостому етапі визначаються підходи до фінансування оборотних засобів двома способами:

– за коефіцієнтом оборотності оборотних засобів;

– за структурою оборотного капіталу.

Застосовуючи перший підхід (за коефіцієнтом оборотності оборотних засобів) необхідно розрахувати коефіцієнт оборотності і його зміни за декілька років. Далі, оцінюючи результати, слід застосовувати матрицю вибору підходу до фінансування оборотних засобів (рис. 3.3).

Коефіцієнт оборотності, обороти Зміни коефіцієнту оборотності	Коб < 5,05	5,05 < Коб < 9,02	Коб > 9,02
	ЗКоб < 0	Консервативна	Компромісна, консервативна
ЗКоб > 0	Консервативна, компромісна	Компромісна, агресивна	Агресивна

Рисунок 3.3 – Матриця обґрунтування підходу до фінансування в залежності від оборотності оборотних засобів підприємств і темпів їх зростання [48]

Матриця складена для підприємств, де розраховані варіанти вибору моделі фінансування оборотних засобів залежно від коефіцієнта оборотності.

Другий підхід (за структурою оборотного капіталу) користується показником коефіцієнта забезпеченості поточної (операційної) діяльності власними оборотними засобами.

Відповідно до цього, ознакою помірної політики фінансування оборотних засобів є його значення у межах 0,-0,3; агресивної – < 0,1; консервативної – > 0,3.

Для визначення оптимальної структури оборотного капіталу визначають рекомендовану структуру капіталу вкладеного в оборотні активи за різних підходів до фінансування оборотних засобів (табл. 3.2) [18].

Відповідно до даних таблиці, за моделлю фінансування оборотних засобів визначається коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власними оборотним капіталом та вибирається оптимальні параметри коефіцієнту

забезпеченості операційної діяльності власними оборотними засобами.

Таблиця 3.2 – Рекомендована структура оборотного капіталу за різних підходів до фінансування оборотних засобів

Підхід до фінансування оборотних засобів	Діапазони коефіцієнта забезпеченості поточної діяльності власними оборотними засобами	Оптимальні значення коефіцієнта забезпеченості поточної діяльності власними оборотними засобами
Консервативний	0,4-1,0	0,45
Консервативно-компромісний	0,3-0,4	0,35
Компромісно-консервативний	0,2-0,3	0,25
Компромісно-агресивний	0,1-0,2	0,15
Агресивно-компромісний	0,05-0,1	0,075
Агресивний	0,0-0,05	0,025

Відповідно до даних таблиці, за моделлю фінансування оборотних засобів визначається коефіцієнт забезпеченості поточної діяльності власними оборотним капіталом та вибирається оптимальні параметри коефіцієнту забезпеченості операційної діяльності власними оборотними засобами.

На сьомому етапі здійснюється розрахунки структури та обсягу кожного складника оборотного капіталу виходячи з обраної політики фінансування оборотних засобів на запланований рік. За розрахунками проводиться оцінювання результатів.

На восьмому етапі визначається яким чином залучення коштів для фінансування оборотних засобів, визначаються методи фінансування які б були доступні.

На дев'ятому етапі відбувається обґрунтування вибору оптимального варіанту фінансування оборотних засобів. Основними показниками для оптимізації фінансування оборотних вибираються показники достатності, відповідності структури фінансування структурі оборотних засобів яка б була оптимальною, мінімізації вартості оборотного капіталу і здійснюються необхідні розрахунки.

На десятому етапі аналізуються основні показники, які характеризують дієвість заходів управління оборотними засобами. Для цього визначаються

можливі альтернативні варіанти фінансування оборотних засобів підприємства. На цьому етапі складається таблиця, в якій визначені результати проведеного дослідження та дані підприємства, які були до проведення оптимізації та після. Визначається відхилення показників та розраховується їхня динаміка.

На одинадцятому етапі аналізується вибрана модель управління оборотним капіталом і її результативність. Аналізуються результати оптимізації, підводяться підсумки та визначається дієвість політики управління оборотними засобами.

Таким чином, головним питанням, яке постає перед підприємством під час розроблення політики управління оборотним капіталом є фінансування оборотних засобів, тому під час розроблення політики управління оборотним капіталом підприємства основним аспектом буде спрямування зусиль на формування політики фінансування оборотних засобів.

Структурно-логічний алгоритм політики управління оборотним капіталом для підприємства складається з 11 етапів, серед яких: оцінювання оборотних засобів за попередній період, визначення факторів впливу на формування оборотного капіталу, визначення моделі фінансування оборотних засобів, розрахунок запланованих обсягів товарообороту, визначення необхідної потреби в оборотних засобах, визначення підходу до фінансування оборотних засобів, розрахунок структури і потреби в оборотному капіталі, обґрунтування способів залучення коштів для фінансування оборотних засобів, визначення способів залучення коштів для фінансування оборотних засобів, обґрунтування вибору оптимального варіанту коштів для фінансування оборотних засобів, оцінювання показників, що характеризують дієвість заходів управління оборотними засобами, оцінювання обраної моделі управління оборотним капіталом та її результативність.

Розроблений структурно-логічний алгоритм політики управління оборотним капіталом підприємства дасть змогу провести оцінювання політики управління оборотним капіталом та підвищити ефективність його використання.

Висновки до розділу 3

Основна мета проведення аналізу ефективності управління оборотним капіталом полягає у здійсненні комплексного оцінювання, за результатами якого можна визначити ефективність управління оборотним капіталом підприємства та своєчасно відреагувати на зміни в управлінні підприємством.

З метою ефективного управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» запропоновано методику аналізу системи управління відтворенням оборотного капіталу, яка ґрунтується на розрахунку інтегрального показника на основі сукупності показників, які дозволяють оцінити ефективність тих основних напрямів фінансово-господарської діяльності підприємства, на які здійснює вплив формування, використання та відтворення його оборотного капіталу.

За результатами розрахунку інтегрального показника, слід зазначити, найбільш ефективно оборотний капітал ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовувався у 2017 р., у 2018 р. інтегральний показник зменшився до рівня 0,844. У 2019 р. інтегральний показник збільшився до рівня 0,890, за рахунок покращення більшості коефіцієнтів ефективності використання оборотного капіталу, при цьому рівень інтегрального показника у 2019 р. був меншим ніж у 2017 р.

підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» повинно забезпечувати компроміс між ризиком втрати ліквідності і ефективністю роботи. До основних методів оптимізації оборотного капіталу і підвищення його ліквідності на підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» необхідно запровадити ряд заходів, які дозволять більш ефективно використовувати оборотний капітал. До основних заходів слід віднести: більш ефективне управління дебіторською заборгованістю; більш ґрунтовано ґрунтовно здійснювати планування руху грошових коштів по окремих підприємствах-контрагентах та по компанії в цілому; приділяти більш уваги нормуванню та скороченню запасів; розробити

більш гнучку облікову політику; прискорити оборотність коштів на кожній стадії обороту капіталу.

Також, ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» запропоновано застосовувати в системі управління оборотним капіталом структурно-логічний алгоритм політики управління оборотним капіталом, який складається з 11 етапів, серед яких: оцінювання оборотних засобів за попередній період, визначення факторів впливу на формування оборотного капіталу, визначення моделі фінансування оборотних засобів, розрахунок запланованих обсягів товарообороту, визначення необхідної потреби в оборотних засобах, визначення підходу до фінансування оборотних засобів, розрахунок структури і потреби в оборотному капіталі, обґрунтування способів залучення коштів для фінансування оборотних засобів, визначення способів залучення коштів для фінансування оборотних засобів, обґрунтування вибору оптимального варіанту коштів для фінансування оборотних засобів, оцінювання показників, що характеризують дієвість заходів управління оборотними засобами, оцінювання обраної моделі управління оборотним капіталом та її результативність.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведене теоретичне узагальнення та вирішення завдання, яке полягає у розвитку теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення управління оборотним капіталом підприємства. Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, зводяться до наступного:

На основі проведеного аналізу та узагальнення існуючих підходів до визначення категорії оборотний капітал встановлено, що оборотний капітал підприємства представляє собою вартість, авансовану у виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, інші оборотні активи, яка набуває форми грошових коштів та дебіторської заборгованості (коштів в розрахунках), й, таким чином, забезпечуючи одночасно як процес виробництва, так і процес реалізації продукції, створює їх єдність та підтримує безперебійну роботу підприємства.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок щодо того, що більшість авторів ототожнюють поняття «оборотний капітал» та «оборотні засоби», розглядаючи їх як джерела формування оборотних активів. Поняття «оборотні активи» та «оборотний капітал» є самостійними економічними категоріями, які тісно взаємозалежні одна від одної.

Встановлено, що управління оборотним капіталом являє собою систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із встановленням оптимальних параметрів його обсягу і структури, задоволенням потреб підприємства в окремих його видах та залученням з різних джерел і в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства, забезпеченням умов оптимізації процесу його обертання.

Управління оборотним капіталом є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності промислових підприємств, оскільки від правильності визначення потреби в оборотному капіталі, ефективності його використання

залежить виконання запланованих показників динаміки виробництва і реалізації продукції, стійкість фінансового стану підприємств, їх кредитоспроможність та інвестиційна привабливість. Управління оборотним капіталом неможливо здійснювати без відповідних методів управління. У практиці зарубіжних та вітчизняних підприємств застосовують такі методи управління оборотним капіталом як метод коефіцієнтів, АВС-аналіз, оптимізація.

Систематизовано, що до основних показників оцінки ефективності формування та використання оборотного капіталу підприємства відносять наступні: показник власного оборотного (робочого, функціонуючого) капіталу, коефіцієнт оборотності оборотних активів, тривалість обороту оборотних активів, коефіцієнт оборотності оборотних запасів, тривалість обороту запасів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, тривалість обороту дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт завантаження оборотних активів, тривалість операційного циклу, тривалість фінансового циклу, рентабельність оборотного капіталу, інтегральний показник ефективності використання оборотного капіталу.

В ході аналізу джерел фінансування оборотного капіталу підприємства встановлено тенденцію до щорічного збільшення загальної величини капіталу ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» – на 21,05% на кінець 2018 р. та на 16,39% на кінець 2019 р. Зростання розміру капіталу підприємства протягом всього періоду відбувалося за рахунок зростання як власного капіталу (на 14,8% та 19,25% на кінець 2018 р. та 2019 р. відповідно) та зобов'язань (на 36,04% та 11,4% на кінець 2018 р. та 2019 р. відповідно), при цьому зростання зобов'язань на кінець аналізованого періоду перевищує темп зростання власних коштів (51,20% проти 36,16% відповідно), отже на кінець періоду ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» збільшує розмір оборотного капіталу, що фінансується за рахунок позичкових джерел.

Встановлено, що протягом 2017–2019 рр. основну частку в структурі

зобов'язань і забезпечень ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» займають поточні борги – 62,05–81% від загального розміру позикового капіталу. При цьому на кінець 2019 р. темп зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень випереджає темп зростання поточних – 17,82% проти 7,41%, відповідно, в структурі зобов'язань і забезпечень на кінець 2019 р. довгострокові борги збільшили питому вагу на 16,7 в.п. (до розміру майже 37,95% проти 62,05% поточних боргів).

В ході дослідження моделі, за якою здійснюється фінансування оборотного капіталу підприємства встановлено, що ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовує агресивну модель фінансування оборотного капіталу, яка є найбільш ризикованою, та свідчить, що варіативна частина фінансується за рахунок поточної заборгованості, що пов'язано з політикою запозичень, яку проводить ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» протягом аналізованого періоду, за якою короткострокові запозичення в 4,2, 1,8 та 1,6 рази перевищували довгострокові запозичення станом на кінець 2017 р., 2018 р. та 2019 р. відповідно.

Власний оборотний капітал протягом аналізованого періоду демонструє позитивну динамку до щорічного зростання – на 15,03% на кінець 2018 р. та на 24,66% на кінець 2019 р. Відповідно, якщо на кінець 2018 р. ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» мало нестійкий фінансовий стан, то на кінець аналізованого періоду воно покращує свої результати до рівня нормальної фінансової стійкості, на що вплинуло, насамперед, зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень на кінець 2019 р. на 16,7%, завдяки чому було досягнуто перевищення розміру власного оборотного капіталу, довгострокових та короткострокових кредитів та позик над запасами на 12528 тис грн.

Структура вкладень оборотного капіталу підприємства залишається досить стабільною протягом всього аналізованого періоду, при цьому в ній можна виділити наявність декількох чітких тенденцій. Так, у складі оборотних активів ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» основну роль відіграють запаси (66,5–72% у загальній вартості активів), що зумовлено значним обсягом незавершеного виробництва (питома вага 41,3–45,9% у загальній вартості оборотних активів)

та достатньо високою вартістю виробничих запасів (питома вага 19,5–22,9% у загальній вартості оборотних активів); дебіторська заборгованість займає 11–20% у загальній вартості оборотних активів та має тенденцію до збільшення як за розміром, так і за питомою вагою – збільшення на 97,81% та на 5,2 в.п.

Встановлено, що на протязі трьох аналізованих років баланс підприємства не є абсолютно ліквідним через стабільне не виконання першої умови.

Встановлено щорічне погіршення ефективності використання оборотного капіталу за показниками оборотності. Так, коефіцієнт оборотності знижується на 0,43 обороти на кінець 2018 р. й на 0,15 обороти на кінець 2019 р., що призвело до збільшення тривалості одного обороту на 226,05 днів на кінець 2018 р. та на 172,19 днів на кінець 2019 р., що, відповідно, зумовило необхідність додаткового залучення оборотного капіталу у розмірі 11456 тис. грн на кінець 2018 р., що майже у 19 разів перевищує обсяг додатково залученого оборотного капіталу у 2017 р. та 12537 тис. грн на кінець 2019 р., що на 10% більше, ніж обсяг додатково залученого ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» оборотного капіталу у 2018 р. та має оцінюватися вкрай негативно.

Також слід відзначити, що незважаючи на збільшення чистого доходу підприємства у 2019 р. відбулося збільшенні складових активів підприємства, відповідно це призвело до збільшення тривалості їх обороту, показники ділової активності підприємства протягом аналізованого періоду демонстрували різні тенденції. Зокрема, негативним є той факт, що тривалість операційного циклу протягом аналізованого періоду збільшувалась.

В цілому на основі проведених розрахунків зроблено висновок щодо недостатнього рівня ефективності системи управління оборотного капіталу підприємства в аспекті його формування та використання.

Основна мета проведення аналізу ефективності управління оборотним капіталом полягає у здійсненні комплексного оцінювання, за результатами якого можна визначити ефективність управління оборотним капіталом підприємства та своєчасно відреагувати на зміни в управлінні підприємством.

З метою ефективного управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» запропоновано методику аналізу системи управління відтворенням оборотного капіталу, яка ґрунтується на розрахунку інтегрального показника на основі сукупності показників, які дозволяють оцінити ефективність тих основних напрямів фінансово-господарської діяльності підприємства, на які здійснює вплив формування, використання та відтворення його оборотного капіталу.

За результатами розрахунку інтегрального показника, слід зазначити, найбільш ефективно оборотний капітал ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» використовувався у 2017 р., у 2018 р. інтегральний показник зменшився до рівня 0,844. У 2019 р. інтегральний показник збільшився до рівня 0,890, за рахунок покращення більшості коефіцієнтів ефективності використання оборотного капіталу, при цьому рівень інтегрального показника у 2019 р. був меншим ніж у 2017 р.

підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» повинно забезпечувати компроміс між ризиком втрати ліквідності і ефективністю роботи. До основних методів оптимізації оборотного капіталу і підвищення його ліквідності на підприємстві ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» необхідно запровадити ряд заходів, які дозволять більш ефективно використовувати оборотний капітал. До основних заходів слід віднести: більш ефективне управління дебіторською заборгованістю; більш ґрунтовано ґрунтовно здійснювати планування руху грошових коштів по окремих підприємствах-контрагентах та по компанії в цілому; приділяти більш уваги нормуванню та скороченню запасів; розробити більш гнучку облікову політику; прискорити оборотність коштів на кожній стадії обороту капіталу.

Також, ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» запропоновано застосовувати в системі управління оборотним капіталом структурно-логічний алгоритм політики управління оборотним капіталом, який складається з 11 етапів, серед яких: оцінювання оборотних засобів за попередній період, визначення факторів

впливу на формування оборотного капіталу, визначення моделі фінансування оборотних засобів, розрахунок запланованих обсягів товарообороту, визначення необхідної потреби в оборотних засобах, визначення підходу до фінансування оборотних засобів, розрахунок структури і потреби в оборотному капіталі, обґрунтування способів залучення коштів для фінансування оборотних засобів, визначення способів залучення коштів для фінансування оборотних засобів, обґрунтування вибору оптимального варіанту коштів для фінансування оборотних засобів, оцінювання показників, що характеризують дієвість заходів управління оборотними засобами, оцінювання обраної моделі управління оборотним капіталом та її результативність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Азаренкова Г. М., Борисенко І. І. Фінанси : практикум. Київ : Знання, 2008. 279 с.
2. Алексін Г. О. Управління оборотним капіталом як оперативна складова фінансової стратегії підприємств. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2016. № 3. С. 85–90.
3. Басова О. О. Управління оборотним капіталом торговельних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11. С. 49–54.
4. Бегун С. Особливості визнання та оцінки виробничих запасів. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 3. С. 74–79.
5. Беляєва Л. А., Пеняк Ю. С., Ментей О. С. Аналітичне забезпечення системи управління виробничими запасами. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 1. С. 71–79.
6. Бензерук М. Необхідність управління оборотним капіталом підприємства в сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 9. С. 16–29.
7. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. *Фінансовий аналіз*. Київ. КНЕУ, 2015. 592 с.
8. Бланк І. А. Управление активами. Київ. Ника-Центр: Эльга, 2002. 720 с.
9. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент. Київ : Ника-Центр, Эльга, 2010. 680 с.
10. Близнюк О. Сіфурова А. Управління оборотним капіталом підприємств торгівлі з позиції функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів. *Економічний аналіз*. 2019. Т. 29(1). С. 68–77.
11. Гайдаржийська О. М., Щепіна Т. Г., Білковська Д. І. Формування оборотного капіталу підприємства. *Менеджер*. 2017. № 2. С. 41–46.

12. Гайдис Н. М., Василюшин У. О. Шляхи підвищення ефективності використання оборотного капіталу підприємства. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 1. С. 88–91.

13. Ганін В. І., Філатова М. М. Контроль та аналіз оборотних активів підприємства та шляхи їх удосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 11(1). С. 119–123.

14. Геворкян А. А., Хачатрян В. В. Методи управління оборотними активами підприємства. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=40165> (дата звернення: 15.09.2020).

15. Гоцуляк С. М. Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. № 41(2). С. 38–44.

16. Гринюк І. Власний капітал як джерело фінансування оборотного капіталу підприємства. Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. 2017. № 7(8). С. 78–88.

17. Довга Т. А. Роль та місце аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Молодий вчений*. 2015. № 5(1). С. 130–134.

18. Донін Є. О. Політика управління оборотними активами сучасного підприємства. *Finance, accounting, banks*. 2017. Вип. 1. С. 231–240.

19. Дробошевська Т. В., Фільштейн Л. М. Економічна сутність оборотного капіталу, його роль у фінансово-господарській діяльності підприємства. *Наукові записки*. Вип. 12 (1). 2012. С. 204–207.

20. Дубей Ю. В. Шляхи підвищення ефективності використання оборотного капіталу промисловими підприємствами України. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. № 2. С. 100–108.

21. Забедюк М. С. Теоретичні аспекти управління оборотним капіталом підприємства. *Економічні науки*. 2019. Вип. 16. С. 67–72.

22. Іорга С. М. Власний оборотний капітал як інструмент досягнення фінансової рівноваги підприємства. Науковий вісник [Одеського національного

економічного університету]. 2019. № 9(10). С. 22–37.

23. Камінська Т. Г. Облік і контроль кругообороту капіталу : монографія. Житомир: Рута, 2013. 448 с.

24. Канцедал Н. Ю., Клімович В. І., Ганін І. М. Окремі питання управління оборотними активами підприємства. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 103–107.

25. Коваленко О. В., Отечко Ю. С. Підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип. 1. С. 133–139.

26. Коваленко О. В. Формування і використання оборотного капіталу підприємства: пошук шляхів підвищення ефективності. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 41. С. 203–208.

27. Ковальчук Н. О., Федішин М. П., Жаворонок А. В. Ліквідність як критерій оптимізації структури оборотних активів підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 11(1). С. 16–19.

28. Костенко А. Шляхи удосконалення механізму управління оборотним капіталом підприємств України. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2017. № 4. С. 46–57.

29. Кошельок Г. В. Взаємозв'язок прибутку, грошового потоку та оборотного капіталу підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 25(2). С. 86–92.

30. Кравченко Т. В. Концептуальні аспекти аналізу ефективності процесів формування та використання оборотного капіталу підприємств Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Економіка. 2016. Т. 285, Вип. 273. С. 38–43.

31. Краснолуцька Л. М. Фінансовий цикл в управлінні оборотним капіталом підприємства. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2016. Вип. 25. С. 123–127.

32. Криворученко О. А., Чернік А. М., Управління рухом оборотного капіталу підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016.

Вип. 54. С. 286–290.

33. Крутова А. С., Сіфурова А. І. Ефективність управління оборотним капіталом у системі забезпечення фінансової безпеки торговельних підприємств. *Проблеми економіки*. 2016. № 3. С. 175–183.

34. Круш П. В., Мастюк Д. О. Еволюція теоретичних підходів визначення сутності капіталу підприємства. Національний Технічний Університет України «КПІ» Вип. № 12 (2015). URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/45314> (дата звернення: 14.08.2020).

35. Купріна Н. М., Котобан І. О., Тофаніло О. А., Скіпор Р. Є. Особливості аналізу оборотних активів підприємства в сучасних умовах. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Т. 10, Вип. 4. С. 39–47.

36. Марусяк Н. Л. Кругообіг оборотного капіталу як основа забезпечення фінансової результативності підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2010. Вип. II (38). Економічні науки. С. 80–86.

37. Марусяк Н. Л. Оборотний капітал промислового підприємства: формування і використання. автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.08 . Тернопіль, 2008. 27 с.

38. Мордань Є. Ю., Сумченко А. О. Методичний підхід до побудови системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2019. № 4. С. 24–34.

39. Морозюк Д. І. Сучасні методи управління оборотним капіталом підприємств та оцінка їх ефективності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 114–119.

40. Ножова Г. М. Методичні підходи до визначення стратегії управління оборотним капіталом на підприємствах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2015. Вип. 1(2). С. 230–233.

41. Носань Н. С., Мартінович В. Г. Сутність та генезис економічної категорії «оборотний капітал підприємства». *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 15. 2017. С. 275–275.

42. Пархоменко О. П. Оборотний капітал в умовах глобальних викликів: формування та використання. Луганськ. Вид-во «Ноулідж», 2012. 216 с.

43. Пельтек Л. В., Писаренко С. М. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1(5). 2010. С. 43–49.

44. Петряєва З. Ф. Забезпечення фінансово-економічної безпеки стратегічного розвитку підприємства. *Молодий вчений*. 2019. № 10(1). С. 319–325.

45. Пізняк Т. І., Неценко І. В. Оцінка ефективності використання оборотних активів як засіб підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 10. С. 28–31.

46. Прокопович Л. Б., Стойкова І. М. Аналіз виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 1014–1017.

47. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. та ін. Фінанси підприємств / ред. М. Поддєрьогін. Київ. КНЕУ, 2006. 552 с.

48. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства. Київ. КНЕУ, 2011. 528 с.

49. Семенюк Н. О. Визначення послідовності проведення аналізу оборотного капіталу підприємства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2013. № 1. С. 173–180.

50. Соломіна Н. Ю. Розкриття сутності оборотного капіталу підприємства як комплексної фінансово-економічної категорії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 36. 2011. С. 81–85.

51. Сіфурова А. І. Формування фінансової структури оборотного капіталу та оборотних активів підприємств торгівлі України. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2019. Вип. 1. С. 25–36

52. Сорока Р. С. Обіговий капітал: генезис, сутність та функції *Науковий вісник НЛТУ України*. 2007. Вип. 17.2. С. 213–220.

53. Степанюк О. С. Економічні процеси оборотності активів та її показники. *Академічний огляд*. 2019. № 2 (51). С. 39–47.

54. Стецюк П. А. Методичний інструментарій оцінки ефективності оборотних активів підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 3. С. 3–19.

55. Сурніна К. С. Послідовність використання аналітичних процедур при аудиті оборотних активів акціонерних товариств. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59542/35-Surnina.pdf?sequence=1> (дата звернення: 23.10.2020)

56. Ткачук Г. О. Теоретичні аспекти економічної безпеки сучасного підприємства: наукові підходи до тлумачення базової категорії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 29. С. 151–155.

57. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : МАУП, 2004. 328 с.

58. Фінансовий менеджмент навч. пос. / За заг. ред. І. О. Школьник, В. М. Кремень. Київ.: «Центр учбової літератури», 2015. 488 с.

59. Фроленко Р. В. Аналітична складова управління оборотним капіталом підприємства: концептуальний підхід. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. №1(2). 2016. С. 98–103.

60. Хоменко Н. В. Товарні запаси: проблеми обліку та звітності: монографія / за ред. Н. В. Хоменко. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 153 с.

61. Хома І. Б., Матвійчук В. С. Важливість показників оборотності в системі забезпечення ділової активності підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2020. Вип. 37. С. 90–94.

62. Чміль Г. Л., Горошанська О. О. Факторний аналіз оборотності капіталу підприємства. *Бізнес Інформ*. 2014. № 6. С. 140–144

63. Швець Ю. О., Скворцова А. В. Управління оборотними активами підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13. С. 127–130.

64. Швидка О. П. Роль оборотного капіталу в забезпеченні прибутковості підприємства. *Вісник Криворізького економічного інституту КНУ*. № 2. 2013. С. 39–44.

65. Яскал І. В., Кондрієвич О. В. Комплексний аналіз ефективності використання оборотного капіталу промислового підприємства. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28(3). С. 225–232.

66. Ящук Д. Л. Дослідження методології управління оборотними активами машинобудівних підприємств в умовах кризи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 32. С. 252–257.

67. Brigham E. F., Ehrhardt M. C. Financial management : theory and practice. Thomson South-Western, 2008. 1074 p

68. Castillo E. D., Montgomery D. C., McCarville D. R. Modified Desirability Functions for Multiple Response Optimization. *Journal of Quality Technology*. 1996. Vol. 28. №. 3. P. 337–345.

69. Castillo E. D., Montgomery D. C., McCarville D. R. Modified Desirability Functions for Multiple Response Optimization. *Journal of Quality Technology*. 1996. Vol. 28. No. 3. P. 337–345

70. Gill A. Factors That Influence Working Capital Requirements in Canada. *Economics and Finance Review*. 2011. № 1. P. 30–40.

71. Harrington E. C. The Desirability Function. *Industrial Quality Control*. 1965. Vol. 21. № 10. P. 494–498.

72. Narasimhan M., Murty L Emerging Manufacturing Industry: A Financial Perspective. *Management Review*. 2001. № 6. P. 105–112

73. Zariyawati M., Annuar M., Taufiq H. Working Capital Management and Corporate Performance: Case of Malaysia. *Journal of Modern Accounting and Auditing*. 2009. № 11. P. 47–54.

ДОДАТОК А

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» на 31 грудня 2017-2019 р.

Актив	Код рядка	2017	2018	2019
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	3	9	6
первісна вартість	1001	5	13	15
накопичена амортизація	1002	2	4	9
Основні засоби	1010	992	11149	12168
первісна вартість	1011	15028	17845	19747
знос	1012	5109	6696	7579
Інвестиційна нерухомість	1015	49	46	46
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	61	61	63
знос інвестиційної нерухомості	1017	11	14	17
Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	101	61	62
інші фінансові інвестиції	1035	52	3	3
Відстрочені податкові активи	1045	0	209	200
Інші необоротні активи	1090	160	355	725
Усього за розділом I	1095	10284	11832	13210
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	18165	23024	24852
Виробничі запаси	1101	5823	6601	7298
Незавершене виробництво	1102	11355	14717	15434
Готова продукція	1103	956	1678	2087
Товари	1104	31	28	34
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1064	1940	5527
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
за виданими авансами	1130	1507	1005	973
з бюджетом	1135	498	85	468
у тому числі з податку на прибуток	1136	6	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	268	558	621
Поточні фінансові інвестиції	1160	1099	969	16
Гроші та їх еквіваленти	1165	2203	4070	4768
Готівка	1166	1	3	3
Рахунки в банках	1167	1988	4065	4762
Інші оборотні активи	1190	70	200	152
Усього за розділом II	1195	25384	31852	37380
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття				
Баланс	1200	20	0	1
Баланс	1300	35688	43684	50591

Продовження ДОДАТКУ А

Пасив	Код рядка	2017	2018	2019
1	2	3	4	5
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	485	485	485
Капітал у дооцінках	1405	12	211	211
Додатковий капітал	1410	634	759	814
Резервний капітал	1415	123	123	123
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	23177	26652	31902
Усього за розділом I	1495	24431	28225	33530
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	9	32	27
Пенсійні зобов'язання	1505	107	133	113
Довгострокові кредити банків	1510	31	621	640
Інші довгострокові зобов'язання	1515	50	3002	3272
Довгострокові забезпечення	1520	1952	1707	2422
Усього за розділом II	1595	2150	5496	6474
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	1041	1512	1392
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	70	33	100
товари, роботи, послуги	1615	980	1144	923
розрахунками з бюджетом	1620	2248	322	361
у тому числі з податку на прибуток	1621	2211	275	306
розрахунками зі страхування	1625	60	57	70
розрахунками з оплати праці	1630	155	161	208
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	4358	4812	5674
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	35	96	170
Поточні забезпечення	1660	104	103	109
Доходи майбутніх періодів	1665	2	1681	1530
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670		0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	55	42	51
Усього за розділом III	1695	9107	9963	10587
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0
Баланс	1900	35688	43684	50591

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» за 2017-2019 рр., тис. грн.

Стаття	Код рядка	2017	2018	2019
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	23916	18245	26210
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-8534	-7159	-11570
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0	0	0
Валовий: прибуток	2090	15381	11087	14640
збиток	2095	0	0	0
Інші операційні доходи	2120	18220	17285	14513
Адміністративні витрати	2130	-1725	-1804	-2156
Витрати на збут	2150	-1393	-1349	-1552
Інші операційні витрати	2180	-20418	-19075	-15780
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	10119	6143	9665
збиток	2195	0	0	0
Дохід від участі в капіталі	2200	25	16	0
Інші фінансові доходи	2220	95	37	10
Інші доходи	2240	587	441	829
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0	0
Фінансові витрати	2250	-173	-329	-356
Втрати від участі в капіталі	2255	-16	0	-2
Інші витрати	2270	-2828	-1545	-2904
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	7808	4764	7243
збиток	2295		0	0
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-2047	-1228	-1873
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	5760	3536	5370

Декларація академічної доброчесності здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Ковальчук Юрій Борисович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою», адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Ефективне управління оборотним капіталом ТОВ «АГРОМЕТ-ПЛЮС» як передумова його економічної безпеки» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Ковальчук Ю.Б.

Дата _____ Підпис _____ Лепьохін О.В.